

ŠKODA AUTO VYSOKÁ ŠKOLA, O.P.S

Studijní program: N6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Globální podnikání a právo

LICHVA

Bc. Lukáš Jansta

Vedoucí práce: JUDr. Petr Frischmann, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury pod odborným vedením vedoucího práce.

Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná a v práci jsem neporušil autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským)

V Mladé Boleslavi dne.....

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu, a to nejen za odborné vedení mé diplomové práce, ale také za poskytnutí užitečných rad a informací.

Obsah

Seznam použitých zkratk a symbolů	6
Lichva jako společenský problém – úvod	7
1 Vymezení pojmu lichva	9
1.1 Jak rozeznat lichvářství	10
1.2 Úvěr	11
1.3 Zápůjčka	12
2 Historický vývoj	14
2.1 Starověk	14
2.1.1 Babylonie a starý Egypt	15
2.1.2 Římská říše	15
2.1.3 Starověké Řecko	16
2.1.4 Význam pro církve a judaismus	17
2.2 Středověk	18
2.2.1 Období rozvoje středověku	18
2.2.2 Období rozvoje obchodu	20
2.2.3 Scholastické učení	21
2.3 Novověk	22
3 Úprava lichvy ve dvou kontinentech	25
3.1 USA	26
3.2 Jižní Amerika	27
3.2.1 Úprava lichvy v Mexiku	27
3.2.2 Úprava lichvy v Argentině	28
3.2.3 Úprava lichvy v Kolumbii	28
3.3 Německo - od minulosti po současnost	28
3.4 Jižní Evropa	30

3.4.1	Španělsko a Portugalsko.....	30
3.4.2	Úprava lichvy v Itálii.....	31
4	Lichva v českém právním řádu.....	32
4.1	Vývoj v 19. a na počátku 20. století.....	32
4.2	I. Světová válka a období po roce 1918.....	34
4.3	Období socialismu.....	37
4.4	Období po roce 1989.....	41
5	Současnost a lichva v režimu dvou zákoníků.....	43
5.1	Nový občanský zákoník.....	43
5.1.1	Neúměrné zkrácení.....	44
5.1.2	Princip autonomie vůle stran.....	45
5.2	Trestní zákoník.....	48
5.2.1	Objektivní znak trestného činu.....	49
5.3	Fenomén zadlužování českých domácností.....	51
5.3.1	Finanční gramotnost.....	53
6	Spotřebitelský zákon v boji proti lichvářům.....	56
6.1	Spotřebitelské úvěry.....	56
6.2	Nebankovní poskytovatelé.....	57
6.3	Roční procentní sazba nákladů.....	58
6.4	Praktická doporučení pro spotřebitele.....	59
	Závěr.....	63
	Seznam literatury.....	65
	Seznam grafů.....	72

Seznam použitých zkratk

NOZ	Nový občanský zákoník č. 89/ 2012 Sb.
TZ	Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.
ZSÚ	Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
ÚS	Ústavní soud
NS	Nejvyšší soud
ČNB	Česká národní banka

Lichva jako společenský problém – úvod

Diplomová práce se zabývá tématem lichvy. Ta představuje nezákonný prostředek obohacování se v neprospěch druhých osob, tedy zakázanou činnost, ať už jednotlivců nebo organizací, známou ve všech státech a napříč všemi kulturami. Z historického pohledu je lichva již od raných počátků prováděna nelegálně a většina světových náboženství má lichvu na seznamu zakázaných činností. Nejspíš proto je nejen na našem území lichva považována za společensko-právní sociální problém.

Cílem diplomové práce je vymezení pojmu lichvy a lichvářství obecně, a to od dob starověku, přes období středověku, až po novověk. Autor nejen popisuje historický vývoj lichvy na našem území, ale zabývá se i úpravou lichvy na jiných kontinentech. Pro komplexní porovnání je ve třetí kapitole analyzována úprava lichvy i v jiných státech, například v Mexiku, Argentině, nebo Kolumbii a ve vybraných zemích Evropy. Úprava německé lichvy je vybrána záměrně, neboť úprava sousedního státu je naším legislativním podmínkám blízka.

Diplomová práce je koncipována jako teoreticko-praktická. Záměrem práce je popsání historického vývoje institutu až po současnost, proto je věnována pozornost jednotlivým úpravám lichvy z doby Rakousko-Uherska, první světové válce, doby socialismu a období po roce 1989. Zajímavostí je, že nový občanský zákoník svým explicitním ustanovením lichvy navázal na úpravu obecného zákoníku občanského ABGB. Práce se v tomto ohledu zabývá i institutem neúměrného zkrácení.

Stěžejním textem práce je kapitola pátá s názvem „Současnost a lichva v režimu dvou zákoníků.“ Lichva je totiž upravena téměř totožně jak v občanském, tak trestním předpisu. Autor tedy tyto dva zákony porovnává a pomocí příslušné judikatury popisuje, kdy se hrubý nepoměr vztahu neřídí podle občanského zákona, ale zakládá trestní odpovědnost. Záměrem práce je analýza skutkové podstaty lichvy ve světle současné judikatury. Proto jsou v nezbytných případech podrobně vymezeny příslušné kauzy. Právě soudní praxe vysvětluje pojmy, které s lichvářstvím souvisí.

Práce se také zabývá otázkou příčiny lichevních smluv a reflektuje finanční gramotnost v kontextu spotřebitelských úvěrů. Na tomto místě je vhodné podotknout, že lichva je eliminována i na úrovni unijního práva, a autor se především zaměřuje na směrnici Evropské unie harmonizující spotřebitelské úvěry..

Součástí práce jsou i názory a citace publikací odborníků. Auto se nejvíc přiklání k publikaci „*Lichva: trestný čin a společenský jev*“ od Ladislava Koudelky, a dále k názorům amerického ekonoma Davida Graebera. Odborné publikace, články a soudní rozhodnutí jsou teoretickým podkladem jednotlivých kapitol, které souvisí s daným tématem. Veškeré informace a dosažené výsledky jsou v této práci doplňovány zdroji.

Téma lichva bylo vybráno z důvodu jeho obsáhlosti a současného jevu, kdy se nemalé množství spotřebitelů ve smyslu konečných příjemců peněžních operací zadlužuje. Proto je na závěr diplomové práce zařazena i kapitola „Spotřebitelský zákon v boji proti lichvářům“, která může sloužit jako určitá příručka a pomůcka, neboť jsou zde popsána vybraná témata spotřebitelského zákona, ale i praktická doporučení eliminující podepsání lichevní smlouvy.

V práci bude odkazováno a citováno formou Harvardského systému – dle ČSN ISO 690 – ICS 01.140. Rovněž soupis bibliografie a dalších primárních zdrojů bude v závěru diplomové práce zpracován na základě tohoto systému.

1 Vymezení pojmu lichva

Na lichvu je nutné pohlížet z hlediska morálky, ale především z hlediska práva, neboť právo má díky zákonům podrobněji definovaný výklad. Podle Čiháka (1917, s. 3) je pojem lichva velmi nejasným, někteří učenci jej odvozují z německého slova „leihen“ ještě přesněji však ze starogermánského „leihvan“ což v překladu obecně znamená půjčka. Přesně takto vyložené slovo by se rovnalo latinskému „usura“. Avšak druhý proud učenců přiřazuje lichvě původ ze slovanského kmene - konkrétně tedy slova „lichy“, které značí něco nespravedlivého, nerovného.

Lichvu jako trestněprávní postih, ve smyslu zakázané činnosti, lze vymezit hned několika základními rysy. Nejjednodušším způsobem jak lichvu odhalit, je převod jistého finančního obnosu, nejčastěji poskytování půjček a úvěrů, mezi nebankovní institucí a jednotlivcem. Sama o sobě by tato transakce nemusela být lichvou, hlavním parametrem pro posouzení je zde nepřiměřený až vysoký úrok. Druhým neméně důležitým kritériem je, kdy se dlužník nachází ve stavu, ve kterém by za normálních okolností takovouto půjčku nepodepsal, například stav rozumové slabosti, nevědomosti, tísně, s kterou je věřitel obeznámen, nebo která by mu mohla z daných okolností vyplynout. Pokud jde o lichevní smlouvu, vycházíme z podstaty Nového občanského zákoníku a v případě vážnějších prohřešků ze zákona trestního.

V § 1796 Nového občanského zákoníku je uvedeno: *Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.*

V případě podepsání takovéto lichevní smlouvy, tedy ujednání, kdy jde o půjčku mezi nebankovní institucí a jednotlivcem, je soudem rozhodováno, zda se jednalo o nepřiměřený úrok nebo úrok, který je v rozporu s dobrými mravy. Jílek (2009, s. 569) uvádí, že samotná lichva spočívá především v půjčování peněz za velmi vysoký až enormní úrok. Lichva se tak často stává ekonomickým jevem - tzv. úvěrovou spirálou a to v případech, kdy je první úvěr nahrazen druhým, avšak vyšším úvěrem, který je určen na splacení jistiny i úroku předcházejícího úvěru.

Podle ekonomické teorie se má za to, že pokud dlužník nezvládne splatit první úvěr, většinou nesplatí ani další úvěry. Vystává otázka, proč lidé jednají, tak jak jednají a upisují se pod takto ekonomicky nevýhodné smlouvy – finanční gramotnost a rostoucí zadlužování bude podrobněji rozepsáno v páté kapitole.

1.1 Jak rozeznat lichvářství

Na finančním trhu působí jednak bankovní subjekty a nebankovní subjekty. Bankovními subjekty můžeme rozumět ty instituce, které jsou právně regulovány státem a předpisy České národní banky. Tyto subjekty poskytují samozřejmě půjčky a úvěry také, ale úroky nejsou právně považovány za nepřiměřené. Zpravidla jde o půjčky mezi bankou a jednotlivci či bankou a společnostmi, kdy hodnotí bonitu svého klienta, zejména, aby dostal svým závazkům a platil dluhy. Bankovní subjekty mají mnoho kritérií a bariér pro udělení úvěru. Není pravidlem, aby každému, kdo zažádá o půjčku, bylo vyhověno. V takovém případě se povětšinou jedinec obrátí na nebankovní subjekt.

K nebankovním subjektům patří zejména finanční instituce, které nemají status banky, a tudíž nepotřebují povolení České národní banky. Mezi tyto instituce patří například Cetelem, Provident, ProfiCredit či Cofidis a mnoho dalších. S půjčováním peněz za vysoký úrok, tedy s lichvou, se lze setkat i formou inzerce v novinách a na internetu, na informačních a vývěsných tabulích, jak veřejných, tak soukromých. Přičemž stále platí pravidlo, které je definované podle Goffa (2005, s. 17): lichva nastane, jestliže věřitel pobírá úrok za operace, za které je zakázáno tento úrok pobírat, z čehož vyplývá, že každé pobírání úroku není lichvou. Úrok a lichva, či lichva a zisk nejsou synonyma, neboť lichva vzniká pouze tam, kde není výroby či určité přeměny hmotných statků.

S případy, které směřují k porušení těchto pravidel, se lze setkat spíše u menších společností či jedinců, kteří se naopak od bankovních subjektů pohybují v prostředí dostatečně neregulovaném. Tyto případy je však těžké dokázat a následně postihnout.

V průběhu těchto půjček není většinou vyžadována bonita klienta a celkové podmínky pro dosažení úvěru jsou benevolentnější. To dokazuje i fakt, že tyto úvěry je možné sjednat online na webu, formou jediné textové zprávy nebo

telekomunikační formou. Aby se však jednalo o lichvu, stále platí, že úrok musí být nepřiměřený nebo poškozující určitý mravní kodex a musí být prokázán daný stav poškozeného podle §1796 nového občanského zákoníku. Pokud o lichvu nepůjde, i tak je důležité brát na vědomí, že tyto půjčky budou pro klienta vždy nevýhodné. Hlavním cílem takovéto instituce je ovlivnit klienta, který by racionálně neuspěl v žádné bankovní instituci.

Je velice důležité také individuálně posoudit, do jaké míry je dlužník, neboli klient, v životní tísní, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení či lehkomyšlnosti. Nelze na každého jedince plošně aplikovat § 1796 nového občanského zákoníku, který považuje neplatnou jakoukoliv smlouvu, která je v rozporu s výše zmíněným ustanovením. Důležité je striktně oddělit dlužníky, kteří si půjčili v těžké životní situaci, jako je zaplacení nájemného nebo obstarání stravy. Oproti situaci dlužníka, který jen „potřeboval“ nějaký hmotný statek (nejnovější televizor, PC).

1.2 Úvěr

Nejen, že se s příchodem peněz zvyšovala jejich potřeba a užívání, ale bohužel pro toho, kdo tyto peníze neměl a nutně je potřeboval, vznikl v této době také úvěr se svými úroky. Peníze tedy znamenaly rozvoj směny. K úvěru samotnému lze z dnešního hlediska říci, že zažádat o něj mohou klienti bank téměř za každé situace, obzvláště když potřebují jistý obnos peněz. Bankovní i nebankovní sektor nabízí mnoho druhů úvěrů. Úvěry jsou na míru přizpůsobené potřebám klientů, kdy jde například o hypoteční úvěry, spotřebitelské úvěry nebo kontokorent.

V souvislosti se žádostí o úvěr je aktuální poukázat na úvěrové podvody. Úvěrový podvod podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákona v § 211 je uvedeno. *„Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti“* (Trestní předpisy, 2013, s. 59).

Dle Škváry (2011, s. 39) lze úvěr popsat jako postoupení finančních prostředků, tedy peněz nebo zboží, věřitelem, a to na základě jejich zpětného navrácení. Zejména pak postoupení těchto peněz dlužníkovi, který se zaváže za tento úvěr po uplynutí či v průběhu splatnosti platit úrok ve formě peněz.

Pokud se vrátíme zpět k bankovním i nebankovním institucím, obě mohou samotný úvěr poskytovat. Jak již bylo zmiňováno výše, rozdílem je, že banky musejí být vlastníkem licence ČNB, tudíž jsou právně regulovány a budou na své klienty klást mnoho požadavků na splnění podmínek. Nejdůležitějším rozdílem však je fakt, že poskytování úvěrů je jedním z hlavních činností bank. Jedná se výhradně o poskytování finanční hotovosti, tedy peněz. Rozlišujeme krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé úvěry. Podobně na tom jsou i zákonem neregulované nebankovní instituce, které mohou samozřejmě také nabízet úvěry a jejich přístup ke klientům není vázán na plat klienta či jistiny proti nesplacení.

1.3 Zápůjčka

V novém občanském zákoníku (NOZ) najdeme nikoliv půjčku, jak byla donedávna právně uváděna, ale nově zápůjčku pod § 2390 „*Přenechá-li zapůjčitel vydlužiteli zastupitelnou věc tak, aby ji užil podle libosti a po čase vrátil věc stejného druhu, vznikne smlouva o zápůjčce*“ (Eliáš, Svatoš, 2012, s. 226).

Zápůjčkou nejčastěji rozumíme závazek, který vznikne přenecháním určité věci nebo souboru věcí, zejména pak peněz věřiteli, dlužníkovi. Zápůjčka také znamená povinnost dlužníka danou věc ve stanovený čas, ve stejné jakosti a kvalitě vrátit. Pokud budeme hovořit konkrétně o zápůjčce finanční, tak na základě dohody obou stran je dlužník nucen po určité době tyto peníze vrátit společně s dohodnutým úrokem, který musí být předem sjednán. Pokud se obě strany na úroku předem nedohodnou, nemůže věřitel dodatečně žádat dlužníka o úrok z půjčky.

Dle Bakeše (1999, s. 505) je půjčka specifický druh smlouvy, ve které se mezi věřitelem a dlužníkem sjednává zapůjčení určité hmotné věci či peněz. Výpůjčkou se rozumí půjčení určité konkrétní věci, jako je sekačka, kniha, automobil nebo mobilní telefon. V případě takovéto výpůjčky musí být vrácena ta samá věc. Rozdíl mezi půjčováním hmotných věcí a peněz je v tom, že u peněz je možné si sjednat úroky. Při vypůjčení nějaké hmotné věci nesmí ta osoba, která si danou věc vypůjčila, nechat tuto věc k užití jiné osobě, ihned po jejím využití či v dohodnuté době ji musí vrátit.

Důležitým bodem je zde fakt, že věc, kterou si dlužník vypůjčí, nesmí nechat k užívání jiné osobě. S pojmem půjčka se každý z nás setkává denně, ať už vědomě

- formou půjčky nějaké psací potřeby, či nevědomě, například reklamy na finanční půjčku v TV nebo na webovém prohlížeči. Nicméně, ať už chceme nebo ne, tento pojem zvládne vysvětlit i žák prvního ročníku. K dnešnímu pojetí půjčky je přistupováno způsobem, že pokud něco potřebuji, musím za to zaplatit – což není samozřejmě vždy na škodu, neboť každý chce mít jistotu vrácení dané věci.

V minulosti byla rozšířena tzv. smlouva odvážná, která byla sepisována zejména v loďním odvětví. Smlouva odvážná existuje v určitých právních úpravách dodnes. Dle Vřešťála (1899, s. 13) se v jižních zemích, jako byla Itálie či Řecko, často sjednávaly lichevní zápůjčky. Známý a jednoduchý způsob byl tzv. foenusnauticum, což byla zápůjčka na loď včetně jejího nákladu. Smlouva spočívala v tom, že pokud se obchod zdaří a loď například neztroskotá, dostane věřitel určitý díl zisku. V opačném případě nedostane nic. Na tomto demonstrativním příkladu je možné vidět, že v minulosti bylo pro vysoký zisk značně riskováno. Jak jednoduše vydedukovat, toto rozhodnutí vedlo buď k vysokým výnosům, nebo v případě ztroskotání lodi k totálním ztrátám věřitele.

Trvalo ale přesvědčení o půjčce za úplatu i před 100 lety a více? Autor je názoru, že k pojetí půjčky za úplatu nebylo nikdy v historii přistupováno takto skepticky, jako tomu je nyní. Podívejme se na tuto problematiku čistě z historického mravního kontextu, kdy byla půjčka, chcete-li zápůjčka, brána jako projev solidarity a pomoci druhým například mezi sousedy či spoluobčany. V současném kontextu je širokou veřejností brána půjčka za jakousi formu spekulace.

2 Historický vývoj

Dle Salače (2004, s. 7) bylo v sestavování historických zákonů postupováno tak, aby se pokrylo co možná nejvíce protiprávních činů, na které se tyto zákony vztahovaly. Nejspíše z tohoto důvodu se zákony sestavovaly velmi podrobně. Tato úprava mohla být v mnoha případech výhodou, avšak také nevýhodou.

Náhledem do odborných publikací, zabývajících se především historií lichvy a půjčování peněz obecně, ihned zjistíme, že lichva byla téměř od samého počátku vzniku člověka. Autor zde nehovoří pouze o lichvě peněžní (půjčování peněz na úrok), která byla samozřejmě spojena až se vznikem peněz, ale také o půjčce materiální. Příkladem materiální půjčky může být například poskytnutí zeleniny, chleba, mouky či jiných tehdejších hodnot, což bylo v historii zcela běžné. Nicméně stále se jednalo o půjčku a jak již víme, půjčka je po určitém čase splatná, věřitel tedy požadoval její navrácení. V tomto případě materiální půjčky se po roce jejího užívání dlužníkem jednalo o vrácení této půjčky navýšené o 40%, avšak v Orientu jsou známy úroky i kolem 100%. Nebylo tomu však vždy, ale v historickém kontextu se běžně půjčovalo za vysoké úroky přesahující 20% či 30% úrok.

2.1 Starověk

Podle Urfuse (1975, s. 6) lze z historického úvěrového kontextu spatřovat určitou tendenci, kterou je samotný úvěrový styk, neboť od určité doby je prosazován názor, že je potřeba placení úroků regulovat. První písemné zmínky, které v dnešním ohledu lze brát za protizákonné, sahají až do rozkvětu civilizace, tedy období starověké Indie, Egypta, Babylonie či Říma. Již v této době byl úrok z půjček na denním pořádku a mnoho tehdejší majetnější společnosti této situace hodlalo využít. Jsou známy případy, kdy půjčování zboží nebo peněz mezi osobami s sebou neslo i enormní úrok kolem 20%, 30%, někdy dokonce již 100%.

Vřešťal (1899, s. 10) ve své knize poznamenal, že zákaz lichvy lze nalézt v samotném Písmu svatém Starého Zákona, jako i v knihách Mojžíšových viz. Exodus 22 či 25. Lichva nejen, že byla v těchto textech mnohokrát poznamenávána, ale také zakazována. První zmínky o lichvě jsou často nejasné a autory publikací

uváděny rozdílně. Autor této práce se přiklání k názoru, že první zaznamenaný pojem lichvy byl již v Indii a to ve védských textech zhruba okolo 1800let př. n. l.

2.1.1 Babylonie a starý Egypt

Podle Čiháka (1917, s. 10) byl již ve staré Babylonii znám úrok z půjček. V případě peněžních půjček se jednalo o cca 20% a při materiálních, konkrétně obilí, až cca 33%. Již v zmíněném Egyptě byl odedávna přijímán úrok z půjček, avšak samotný úrok byl považován za věc nedovolenou. Například za Josefa Egyptského, kdy tento vladař postřehl nutnost předzásobením svých obilných sýpek v době úrody pro případ budoucí neúrody. Josef Egyptský tedy zaplnil sýpky a v době neúrody prodával toto obilí za peníze, dobytek a posléze za pole, což vedlo k velkému půdnímu fondu tehdejšího Egypta.

V právu ve staré Babylonii se lze jako s jednou z prvních civilizací setkat se zákonnou regulací úroku, kdy jde o historicky nejstarší zmínky právního vývoje vůbec. Uplatňovala se představa o nadměrných úrocích, tedy těch, kterým říkáme lichevní. Například dle Koudelky (2014, s. 2) se jednalo o půjčky na financování zemědělské práce a námořní plavby, avšak předmětem těchto půjček bývaly zemědělské produkty či drahé kovy jako zlato nebo stříbro. V období Babylonie byla také vytvořena historicky první písemná smlouva.

Starý Egypt nebyl výjimkou a bylo známo půjčování na úvěr, ostatně jako ve všech starověkých říších i zde se rozvinula síť osob, které se živily půjčováním za vysoké úroky a překračováním tak limitovaných sazeb státu.

2.1.2 Římská říše

Například Henner (1893, s. 13) vysvětluje, že za vlády starých Římanů se lichva rozmohla nejen velmi rychle, ale také, že byla podobná lichvě moderní doby. V raném období se jednalo o půjčky bezúročné, úrok byl vyžadován pouze od cizinců či přistěhovalců. Nicméně později se začal úrok praktikovat i mezi samotnými Římany.

Podle Urfuse (1975, s. 14) vycházel vývoj státní legislativy o úroku v Římské říši ze zákona XII tabulí, ve kterém byla stanovena výše úrokové míry. Jelikož je však velmi složité až nemožné se dopátrat konkrétního čísla, čemuž jsou odrazem i starší

odborné diskuse na toto téma, je pojem „*fenusunciarium*“ doposud nejasný. Vědecké poznatky mohou vést alespoň k přibližnému vysvětlení a pochopení Římského „*as*“ a „*unce*“ v překladu celku a části, kdy šlo o úrok stanovený na 12%.

„K další důležité úpravě římské zákonné praxe došlo za tribuna Licinia (376-367 př. n. l.). Navrhoval, aby se úroky zaplacené dlužníkem odečítaly od dosud dlužné částky, od jistiny, s tím, že dluh musí být zaplacen nejpozději do tří let a stanovil hranici množství půdy, kterou může jednotlivec vlastnit. To sloužilo jako opatření proti zbavování chudších vlastníků a plebejců pozemků a omezovalo spekulanty v získávání nemovitostí“ (Koudelka, 2014, s. 7).

Ačkoli nyní nelze přesně určit tehdejší míru trestního postihu lichvy, z uvedeného je zřejmé, že v této době byla již míra zákonem pevně stanovena. Římské právo tedy usilovalo o stanovení jasného, srozumitelného a pevně daného procentního vyjádření toho, co lze brát za lichvu. Mimo jiné současný kontinentální právní systém vychází právě ze starověkého římského práva. Římské právo položilo právní základy obecného práva.

Salač (2004, s. 1-2) uvádí, že bylo možné v tehdejších římských zákonech postupovat třemi typy práva. Jednalo se o tzv. *leges imperfectae*, *leges minus quamperfectae* a *leges perfectae*. Za neplatné se posuzovaly veškeré právní činy spadající pod *leges perfectae*, druhý uvedený zákon *leges minus quamperfectae* byl sankcionován nejčastěji ve formě pokut, při porušení *lex imperfecta* nenásledovala žádná přímá sankce.

2.1.3 Starověké Řecko

Rovněž staré Řecko rozvíjelo od prvopočátků úvěrové vztahy podobně, jako tomu bylo například v Egyptě či ve starém Římě. Avšak důrazným rozdílem byla skutečnost, že konkrétní úrokování, maximální sazby úroků stanovené státem rovněž jako regulace úvěru v Řecku stanovena nebyla. Státní moc neprosazovala tendence k omezování či dokonce zakazování lichvy a směr této problematiky se rozvíjel jiným směrem, než tomu bylo ve starém Egyptě. Toto počínání kritizoval ve svém díle Ústava nejen Platón, ale také jej kritizoval Aristotelés. Nastínění situace tehdejší doby a úvěru s ní spojené dokazuje i následující myšlenka.

Koudelka (2014, s. 12) je názoru, že pro starověké Řecko bylo praktikování hmotných i finančních půjček za enormní úrok, který se pohyboval okolo 12 až 36%, zcela běžné. Tato skutečnost vede k myšlence, že tehdejší společnost takovým poměrům přála a lichva byla stále častějším jevem. Ani Solónův zákon neobsahoval žádná ustanovení o nejvyšší povolené míře úroků, pouze specifikoval ochranu dlužníka a to v případě platební neschopnosti, kdy by proti němu nemohla být vedena exekuce.

Podle Čiháka (1917, s. 12) je zajímavostí, že i největší myslitelé tehdejšího starého Řecka, jako byl Plato a Aristoteles, lichvu a s ní spojený úrok velmi striktně odsuzovali. Aristoteles razil mimo jiné názor, že půjčky peněz spojené s úrokem plodí znovu peníze a to je proti přirozenému právu.

To, co bylo tehdy bráno jako v rozporu se zákonem nebo při nejmenším v rozporu s tehdejším myslitelem, je dnes považováno za zcela běžné. Lze se domnívat, že i nepatrný úrok byl považován za lichevní, což je v porovnání s dnešní dobou nesrovnatelné.

2.1.4 Význam pro církve a judaismus

Z počátku křesťanství neměla církve vážnější důvody zakazovat a zakročovat proti lichvě. Pozvolné zakazování vysokých úroků a úroků z jakýchkoliv půjček přineslo období, kdy se církve snažila o sjednocení svého bohatství – jednalo se především o zákaz poskytování půjček za vysoký úrok pro duchovní a jejich představitele. Podle Vřešťála (1899, s. 15) se situace začínala koncem starověku vymykat kontrole, zejména bylo nutno umravnit hříchy a chyby lichvařícím křesťanům.

Tendence křesťanů k vidině zisku, tedy poskytování půjček a tím nabýváním bohatství jedné společnosti na úkor druhé přimělo církve k zásadním rozhodnutím. *„Sbory církevní totiž zapovídají již záhy výslovně duchovním, aby nepůjčovali na úrok, stanovily i přísné tresty na obcházení zákazu toho, tak již sbor Arleský (314) a Nicejský (325), jakož pak i různé sbory odbývané. Ježto braní úroků z půjček církví považováno bylo za zapovězené, dá se předpokládati, že duchovní nemístnost bráti úroky i laikům co nejdůrazněji vštěpovali...“* (Henner, 1893, s. 5).

Církve nadále nechtěly tolerovat půjčky mezi křesťanskými bratry a zakázala půjčky, za které je i nepatrný úrok, bezúročná půjčka byla však povolena. Tímto

vyhlášením nebylo možné tuto činnost občanům zakázat, neboť ti nebyli pokutováni církevními tresty, ale měli strach z vyobcování.

Podle Koudelky (2014, s. 3) je pro evropský vývoj nejdůležitější úprava lichvy obsažená v Bibli, konkrétně ve Starém zákoně, na kterém byla založena morálka mezi jednáním Židů – kniha Leviticus, kniha Exodus, kniha Deuteronomium. První kniha lichvu a lichvaření zakazuje, druhá kniha zakazuje využívání sociálního a společenského problému dlužníků či těch, komu chceme půjčit. A posledním, tedy třetím příkazem, je rozuměno povolení lichvy mezi cizinci - příslušníky jiného náboženství nežli židovského.

2.2 Středověk

Mimo jiné tato doba přinesla dle Čiháka staronové pojetí lichvy, neboť se znovu začala provozovat potravinová či obilní lichva. Majetnější obyvatelstvo skupovalo od rolníků obilí a jiné zboží určené ke spotřebě a tím mohlo stanovovat tržní ceny. Proti těmto praktikám vystoupily synody. Nicméně v počátcích středověku se lichva ubírala prozatím podobným směrem jako ve starověku, avšak důležitá role zde byla přisuzována právě synodám, kdy jejich hlavním cílem bylo předejít lichvaření a to stanovením co možná nejvyšší možné ceny produktu. Také příliv církevních požadavků a příkázání sebou nesl nový pohled na půjčky a samotné úrokování. Nezáleželo tedy už na maximální povolené míře jako ve starověku, ale celkově na veškerých půjčkách i na těch, které byly spojeny například jen s 1%úrokem. I nízký úrok byl církví považován za lichvu.

2.2.1 Období rozvoje středověku

Dalším krokem tehdejší církevní společnosti byla dle Koudelky (2014, s. 11) událost, která vedla roku 1222 v tzv. Konkordát wormský a tím k dalším církevním zákazům lichvy, především v souvislosti se spory a to mezi císaři a papeži o investituru a Gratiánovým dekretem – církevní texty vycházející z kanonického práva, kde je také již pojednáváno o zákazu lichvy...Nástup a finální vytvoření usurární doktríny spadá do lateránských koncilů.

Usurární doktrína byla posléze účinná dalších cca 500 let až do roku 1830. Nástup středověku tedy přinesl především do křesťanství nové zákazy a postoje, jedním

z nich byl pro nás důležitý všeobecný zákaz lichvy neboli úročených půjček. V této době se jednalo o zákaz pro obyčejný lid, neboť duchovním, církevním představitelům a hodnostářům byla tato činnost zakázána již v období starověku. Bylo zakázáno pobírání úroku z půjčky. Církev plošně zakazovala jakékoliv zápůjčky mezi křesťany a zvláště ty, za které měl věřitel brát úrok. Předmětem této trestné činnosti se nezabývala jen tehdejší církev, ale také řada myslitelů, teologů či samotných univerzit.

Společenské a jiné problémy, které s sebou nesla lichva a peníze, daly koncem 13. století příčinu k disputacím na Pařížské univerzitě, kdy při tzv. **quodlibetech** bylo pojednáváno o aktuálních mravních problémech. Tehdejší názory myslitelů a jiných osob se shodovaly v tom, že užívání peněz především ve vztahu k lichvě, je z etického hlediska teologickým problémem.

Tento zákaz však neplatil mezi celou tehdejší společností, protože převážně tam, kde byla zhruba ve 13. století lichva tolerována, byla míra úroku stanovena přibližně na 20%, což se může na dnešní dobu jevit jako vysoké číslo. Jak i uvádí například (Graeber, 2012. s. 228), postupem času se začal prosazovat zcela jiný názor, který stavěl obchodníka (věřitele) do zcela jiné pozice. Pokud se jednalo o půjčku pro komerční účely, není nic protizákonného si účtovat jistý finanční obnos, avšak nikoli jako pronájem peněz, ale ve formě určité pokuty. Ospravedlnění tohoto argumentu lze přirovnat k dnešním náhradám ušlého zisku.

„Křesťanům byla lichva jakákoliv zakázána a znemožňována novými výnosy synod i Karla Vel. a panovníků světských; avšak židé, všude mezi křesťanským lidem roztroušeni a za obchodem do dalekých zemí putující, měli volné ruce, jich se zákony církevní netýkaly a světské málo působily. Tím se stalo, že právě v době Karolinské dařilo se židům výborně v každém směru... Tuto dobu nazývá Gratz zlatou dobou židů v Evropě. Jejich rabínové lichvu naprosto dovozovali“ (Čihák, 1917, s. 22).

Nezáleželo tedy na tom, odkud jste nebo z jaké společenské vrstvy pocházíte, církev byla ve svém počínání striktní. V tomto ohledu působí příkázání církve spíše omezujícím a nepřejícím účinkem na tehdejší lid, vždyť samo o sobě půjčováním, ne tedy tím s vysokými úroky, roste bohatství, ekonomika, vzdělanost, obchod

a v konečném případě i peněžní hospodářství a majetek samotné církve a státu. Odpovědí a tudíž chování církve může být spojeno s ohrožením jejích křesťanských hodnot a faktem, že bohatým lidem navyšuje už tak pohodlný život, což tehdejší církve, ač paradoxně, nehodlala připustit. Jak je zmíněno výše, židům bylo naopak ve středověku dovoleno obchodovat, přesněji tedy prodávat nebo půjčovat za úroky téměř ve všech hospodářských odvětvích. Tato situace jen prohlubovala jejich bohatství, které lze dodnes spatřit v evropské kultuře. Bylo jim povoleno vše, co bylo zakázáno křesťanům.

Procházka (1996, s. 283) uvádí, že otázka obchodu s penězi, tedy celkového peněžnictví, neměla ve středověké Evropě kladnou pověst, neboť jak vysvětluje, byla na vině židovská otázka. Na Židy totiž neplatil kanonický zákaz, mohli tedy přijímat úroky, směňovat peníze či poskytovat půjčky s enormními úroky – což jak již víme, vede k lichvě. Avšak samotný vývoj byl nezastavitelný a i podle Geoffa (2005, s. 11) ve středověku, konkrétně ve 13. století, začíná být lichva jedním z hlavních problémů. Křesťanství je za svým vrcholem a finanční hospodářství ohrožuje hodnoty křesťanů, aby toho nebylo málo, kapitalismus musí využívat praktiky, které církve zakazovala. Cílem je legitimizovat výdělků, které je nutné odlišit od lichvy.

Především budeme-li hovořit o středověké Evropě, kdy většina její tehdejší populace tvořila na jedné straně křesťany se zakázanou činností a na druhé židy s povolením poskytovat úročné půjčky, bylo jen otázkou času, kdy se začne tento zákaz porušovat. Nicméně, jak je jednoduše ověřitelné v převážné většině pramenů a to ne těch zásadně týkajících se úvěru, ale i každodenních zpráv z kronik, bylo toto pravidlo velmi často porušováno například i vysokými hodnostáři či jinými vysoce postavenými lidmi.

2.2.2 Období rozvoje obchodu

Sám o sobě rozvoj cestování a pohybu lidí, majetku, zboží vedl k rozvoji a bohatství tehdejší společnosti. Někdo za poskytnuté služby platil, jiný zase platbu přijímal – to vedlo k neustálému koloběhu peněz a bohatnutí jedněch osob na úkor druhých a posléze bohatnutí celých měst jako byl Janov, Florencie či Benátky. Z tohoto faktu

Lze jednoduše vyvodit bohatství těch měst, na jejichž území se zdržoval vyšší počet obchodníků a území, kde se rozvíjel obchod.

Podle Čiháka (1917, s. 25-27) byl v období křižáckých výprav naplno rozvinut obchodní ruch, který poukazoval na přítomnost peněz a bohatství. Tohoto zjištění se ujala města, jako jsou Benátky či Janov a cíleně se starala o nabytí velkého bohatství obchodem, což opět vedlo k bohatnutí zejména židovského obyvatelstva. Peníze nesly užitek a prosperitu. Bohatství a ničím regulovaná lichva židů vedla k rozvoji bank, dokonce i křesťané jsou těmi, kteří všemožně vymýšlejí, jak obejít zákaz a taktéž obchodovat s financemi... Očekávané 15. století dalo základy prvnímu uznávání úroku nikoliv z půjčky, ale z vnějších důvodů. Za vnější důvody lze například považovat určitou protihodnotu darovanou dlužníkem věřiteli z vděčnosti za poskytnutí půjčky.

Neboť, jak uvádí Koudelka (2014, s. 12-13), tehdy byla půjčka, nazývaná také *mutuum*, považována za vztah, který měl být bezúplatný. V případě půjčky se ve smlouvách uváděl pouze úrok – *interesse*, který měl určitým způsobem nahrazovat ušlý zisk.

2.2.3 Scholastické učení

„Jako svatí Otcové, horlili i scholastikové proti lichvě, pokročili však poněkud vpřed, jelikož nepřestali na pouhých pozitivních zákonech, nýbrž uvažovali o ní ve světle přirozeného práva. Zvláště pak se proslavil mezi nimi sv. Tomáš Akvinský, jenž vycházejí od neplodnosti peněz, dokazuje nedovolenost lichvy“ (Vřešťál, 1899 s. 17).

Budeme-li vycházet zázakem lichvy Tomáše Akvinského, můžeme v tomto případě narazit na podobnost názoru Aristotela (viz. kapitola Starověké Řecko), který vycházel z podobné formulace neplodnosti peněz. Tomáš Akvinský nesdělil světu nic nového nebo nic, o čem by se do té doby nevědělo, jeho názory vycházejí z názorů jiných církevních myslitelů či jeho předchůdců. Avšak důležité je, že on tyto principy vědecky sestavil a následně prokázal.

Dle Koudelky (2014, s. 13-14) byl termín scholastika Tomášem Akvinským (1225-1274) nepatrně pozměněn na pojem chrematistika, tedy blíže k významu půjčování peněz na úvěr... Jeho výklad lichvy byl považován za hřích, neboť jak on sám tvrdil,

jde o podvod, nelze prodat něco, co neexistuje. K vysvětlení tohoto výroku je nutné si uvědomit peníze v jejich reálné podobě (mince, bankovky) a v podobě abstraktní (účetní hodnota). Akvinského myšlenka byla tedy založena na třech základních faktech:

1. Peníze mají především funkci směny za zboží.
2. Spotřeba peněz musí probíhat v rámci směny.
3. Hmotný základ peněz = jejich užitná hodnota.

Scholastické učení ve středověku šířila tedy převážně církve formou svých kněží či farářů. Jednalo se cíleně o křesťany a to z důvodu znalosti jejich zákonů, které jsou, jak bylo mj. vysvětleno, odůvodněny a řádně vysvětleny jejich neznámějším představitelem. Toto učení již poměrně přesně definovalo pojem lichvy a bylo schopno vykládat jeho špatnosti mezi širokou veřejností. Bezpochyby byla i nadále hlavním důvodem snaha o lichvě hovořit v co nejhorším slova smyslu a odradit tak co nejvyšší počet lidí od lichvaření.

2.3 Novověk

Je obecně známo, že nástup novověku přinesl nejen mnoho politických (rozvoj soudnictví), kulturních (Guttenbergův knihtisk, renesance) a obchodních změn (zámořské plavby – objevení Ameriky, rozvoj finančnictví) ve společnosti, ale především změn ve stylu života. Také jednotlivé celky se začaly díky hospodářství rozčleňovat do určitých států, pro které byl mj. patrný samostatný vývoj a regulace především pro tuto práci důležitého právního odvětví. Období novověku vycházelo z právního pojetí již z prvních pramenů starého Říma, neboť už v těchto dobách byla prosazována určitá úroková výše, ke které bylo opět přikláněno a dalo tak základ pro novodobé kontinentální pojetí práva.

Dle Urfuse (1975, s. 65) byla v této době tehdejšími mocnostmi prosazována právní úprava, která by jasně zavedla pevně stanovenou maximální hranici úrokové míry. Jednalo se tedy o přesné uvedení toho, co lze ještě považovat za úvěr a co za lichvu. Úrok byl tedy věřitelům povolen, avšak nemohl překračovat uzákoněnou maximální míru.

Novověk byl nadále jakýmsi pokračováním v teorii a praktických zkušenostech s lichvou tak, jak byla vyložena ve středověku, avšak s jednou důležitou změnou, tou byla již zmíněná maximální hranice úrokové míry. Nově bylo tedy možné pobírat mírné úroky, které jsou státem povoleny. Další změnou, která byla v souvislosti s úroky, bylo mezi koncem středověku a počátkem novověku přijetí této regulace lichvy individuálně mnoha státy. K porovnání rozdílů mezi starověkem, středověkem a novověkem:

- Starověk – Římské právo vychází z maximální povolené úrokové míry, úrok nad stanovenou míru je lichvou.
- Středověk - vše, co bylo spojeno s předmětem neboli částkou přesahující poskytnutou půjčku, bylo bráno za lichvu.
- Novověk - řada států zakazovala, neboli alespoň upravovala lichvářskou činnost zákonem stanoveným maximálním úrokem.

„Zákazy lichvy přijaty byly v této době i do mnohých státních zákonů, jakož i do statut městských zejména v Německu... Právě století XV. a XVI. jest bohato na literaturu o lichvě, také u nás býval to oblíbený předmět disertací universitních i kronikářských záznamů. Četné zákazy a rozpravy o lichvě zároveň ukazují, že zákazy byly málo platné, že v praktickém životě kvetla lichva“ (Čihák, 1917, s. 26-27). Nicméně vyšší, než povolený úrok byl velice tvrdě trestán a ten, kdo byl dopaden, mohl dle Malého (2003, s. 147) od roku 1484 být potrestán cenou nejvyšší a to smrtí. Konkrétně se tedy jednalo o půjčky, jejichž úroky byly vyšší, než stanovené zákonem.

Tehdejší úpravou lichvy, tedy procentuálně vymezenou výší úroku z půjčky, která byla ve finanční oblasti povolena, spolu s dalším rozmachem peněz přivedl na denní světlo rozvoj obchodu. Úroky, které překročily hranici úroku z půjčky, byly považovány za lichvu. V samotných Čechách podle Čiháka (1917, s. 28) v roce 1497 nařídil král Vladislav pobírání úroků z půjček po 20 a 10 procentech. Přesněji se jednalo o 20% úrok pro židovské obyvatelstvo a 10% úroků pro křesťany a to ročně. V roce 1543 byla zemským sněmem podána stížnost na vysoké úroky, což vedlo v roce 1627 k obnovení procesu a jeho uznáním následovalo ustanovení na nepřekročitelný úrok 6% pro všechny stejně, tedy židům i křesťanům. Obrat nastal

mezi lety 1787 – 1803, kdy byl vydán patent na zrušení lichvy. Rok 1803 přinesl opětovné nastolení zákazu lichvy a to patentem proti lichvě Františka II., jimž se stanovila povolená míra úroku na 5 až 6 procent (výklad problematiky 19. století bude podrobněji popsán v kapitole 4).

Jak bylo zmiňováno výše, lichva a lichvaření bylo nadále vzkvétající formou obchodu a bohatí se i pod pohrůžkou trestů, třeba i zabavení jistiny, nebáli poskytovat za vysoký úrok své peníze chudým. Lichvář nadále využíval různých způsobů, především pak neznalosti a nouze dlužníků. Z historického hlediska je možné spatřit podobnost od starověku přes středověk až po novověk, v každém tomto historickém období lze spatřit snahu věřitelů – lichvářů obcházet zákony států či příkázání a obohacovat se na úkor společnosti. Příkladem takového, tehdy hojně používaného podvodu, může podle Urfuse (1975, s. 71) být například transakce zvaná partita. Smysl takového obchodu spočíval ne v půjčování klasické hotovosti, ale movitých věcí věřitele dlužníkovi. Zisk lichváře neboli věřitele spočíval v jejich nepřiměřeně vysokém ocenění a právě toto ocenění bylo lichevní. Šlo o jedny z nejpropracovanějších finančních stylů, kdy lichvář bez větších problémů překonal tehdejší zákony.

3 Úprava lichvy ve dvou kontinentech

Pokud bude autor této práce hovořit o novodobé historii, konkrétně o 19. a 20. století, byl zákaz lichvy velmi často porušován. V této době není veřejnost pod vysokým tlakem ze strany církve, jako tomu bylo ve středověku. Vysoký zisk je mnohdy staven před mravní a etické zásady bohatých lidí, kteří se snaží využít ekonomické tísně chudé vrstvy.

Jak autor této práce uvedl v předchozí kapitole, již od raného novověku se začala utvářet právní forma a regulace práva jednotlivých států a to především individuálně. Právě 19. století je specifické svou neustálou proměnou mezi chováním a přístupy k samotné lichvě. Nejprve se jednalo o uvolnění trestně právního postihu lichvy či absolutní volnosti v poskytování úvěrů a opětovným zpřísněním, jako například maximální povolené úrokové míry.

V mezinárodním měřítku rozlišujeme mezi třemi hlavními právními přístupy:

1. Kontinentální právo
2. Anglosaské neboli Angloamerické právo
3. Islámské právo

„Tyto systémy vycházejí z rozdílných základů, mají odlišný způsob záznamu práva, rozdílně postupují při rozhodování jednotlivých soudních procesů a také se samozřejmě liší v místech, kde platí. Jejich charakter je dán odlišným historickým vývojem souvisejícím s individuálním postojem jednotlivých států“(Mezinárodní právní systémy: Angloamerické právo vs. Kontinentální právo, online, cit. 2016-13-1).

Kontinentální právo je zaměřeno na přesné znění zákona, postupuje podle normativních právních aktů. Anglosaské právo nevyžaduje žádné přesné definice práva, ale vychází z praxe.

Pro dnešní dobu platí, že každý stát má v pojetí a výkladu lichvy svá specifika, podle kterých je v té které zemi nutno postupovat. Zpravidla je ve všech státech lichva již od počátku 20. století striktně zakazována. Některé státy při soudním rozhodování doposud přistupují k nám již známé - pevně stanovené maximální úrokové míře a jiné naopak vycházejí ze znění svých předpisů a zákonů, jako je to v ČR.

V následujícím textu bude popsána aktuální situace a vývoj lichvy v jednotlivých státech.

3.1 USA

Pro Spojené státy americké (dále jen USA) jako i Velkou Británii je typický angloamerický neboli anglosaský právní systém, což je struktura soudnictví založená na soudní praxi. Soudce nalézá a tvoří právo, tedy precedenty - kdy rozhoduje na základě výsledků z předchozích soudů. Ač by se na první pohled zdálo, USA jako federace 50 zemí nepřistupuje k problematice lichvy jednotně. V současnosti má většina států stanovenou maximální výši úroků, avšak jsou i státy, jejichž úprava lichvy je vymezena jinými zákony proti lichvě či právě precedenty než výše zmíněnými maximálními úroky.

Pro porovnání problému uvede autor následující: *„Například ve státě Alabama je občanskoprávní hranicí 8% u písemné smlouvy a 6% u ústní smlouvy, trestněprávní limit není stanoven. Ve státě California je občanskoprávním úrokovým stropem 10% pro spotřebitelské úvěry. Pro úvěry, které nejsou spotřebitelskými, existuje trestní limit o 5% vyšší, než je úroková míra vyjádřena v konkrétním období Federální rezervní bankou v San Francisku (většina ostatních států odvozuje tuto hranici, pokud je stanovena tímto způsobem, od federální průměrné míry úroku – federal prime rate). Ve státě Florida je pak rozlišována výše půjčky fyzickým osobám. U půjčky do 500 000 dolarů je trestní limit 18%, u půjčky vyšší pak 25%. Louisiana zase klade rozdíl mezi půjčkou poskytovanou fyzickým osobám a obchodním společností“* (Koudelka, 2014, s. 77).

Dále je podle The Lectric Law Library (online, cit. 2016-15-1) například v Arizoně 10% úroková sazba. V Coloradu je nejvyšší obecná hranice lichvy stanovena na 45 % a maximální ceny spotřebitelů na 12% ročně. Na Havaji je pak právní úroková sazba 10%, maximální limit pro lichvu je stanoven na 12% při spotřebitelských transakcích a v Nevadě je právní úroková sazba stanovena na 12%, avšak samotné lichva není zákonem omezena. Nové Mexiko stanovilo úrokovou sazbu na 15%, přičemž maximální sazba není stanovena – její výši určuje soud pro každý rozsudek individuálně.

„NORTH CAROLINA, the legal interest rate and the general usury limit is 8%. However, there is a provision for a variable rate, which is 16% or the T-Bill rate for non-competitive T-bills. Above \$ 25,000 there is no express limit. However, the law providing for 8% is still on the books- be careful and see a lawyer“ (The Electric Law Library, online, cit. 2016-15-1).

Z výše uvedeného vyplývá, že v USA je právní úprava lichvy velice komplikovaná. Je důležité postupovat podle právních zákonů státu, ve kterém si buď chceme půjčovat, tedy být na straně dlužníka nebo poskytovat půjčky a být na straně věřitele. Úprava trestněprávního postihu lichvy se může střetávat s problémem především v případech, kdy není určena maximální stanovená úroková míra a je postupováno v rámci kompetence samotných soudů. Cílem této práce není dalekosáhle prozkoumávat jednotlivé zákony USA, ale pouze názorně poukázat na základní přístupy ve fungování a opatření proti lichvě.

3.2 Jižní Amerika

Státy, které náležejí do území Jižní Ameriky, postupují podle práva Kontinentálního, které, jak již autor zmínil, je inspirováno právem římským. Při řešení sporů přednostně vycházejí z normativních právních aktů stanovených těmito státy, jako jsou zákony a různé předpisy. Soudci při posuzování lichvy, ale i jiných právních přestupků, primárně vycházejí z těchto zákonů a předchozí rozhodnutí soudů mají charakter spíše podpůrné nežli rozhodující povahy. Již zde lze porovnávat rozdíly v právním přístupu mezi USA a Latinskou Amerikou. V této podkapitole autor uvede čtyři nejvýznamnější jižní státy jako Mexiko, Argentinu a Kolumbii.

3.2.1 Úprava lichvy v Mexiku

V Mexiku je zákon o lichvě přisuzován a upravován jednotlivými celky rozdílně, tudíž její úprava probíhá v každém z těchto celků poněkud odlišně, přičemž výši povoleného úroku schvaluje národní banka. Zejména Koudelka (2014, s. 73) uvádí, že také k jednotlivým zákonům je v Mexiku přistupováno na federální úrovni a jsou přijímány tzv. společnými zákony. Lichva je obsažena v trestním zákoníku a v zákonu o mexickém bankovním systému z roku 1993. Zároveň také současný občanský zákoník v článku 2395 stanovuje zákonný úrok na 9%. Ve federálním

trestním zákoníku není tento trestný čin lichvy uváděn, ale v článku 387 rozvádí skutkovou podstatu, která se vztahuje na podvod. Tato situace je popsána jako protiprávní jednání osoby, která tímto činem využije nedostatečné duševní vyspělosti či ekonomických podmínek poškozené osoby

3.2.2 Úprava lichvy v Argentině

V Argentině byla podle Koudelky (2014, s. 67) v letech 1943-1955 ustanovena lichva na maximální úrok ve výši 12% ročně. Nástup dalších let však přinesl volnější přístup, kdy došlo k ponechání rozhodovací pravomoci na soudu. I zde toto uvolnění vede k nenaplnění podstaty lichvy, tudíž v plné míře nedochází k jejím postihům. Odborná veřejnost se pokouší o znovuzavedení hranice 12%. Lichvu najdeme v Argentinském občanském zákoníku čl. 954., za lichvu se považuje zneužití lehkomyšlnosti, tísně, nezkušenosti.

3.2.3 Úprava lichvy v Kolumbii

Podle Koudelky (2014, s. 71) je trestný čin lichvy v Kolumbii považován za čin proti ekonomickému systému, kdy má chránit především ekonomiku země a majetek dlužníků. Trestní zákoník ve článku 305 hovoří o lichvě jako o jakémkoliv získání výhody převyšující o polovinu sazbu bankovních institucí. Tyto sazby jsou úřadem k tomuto monopolu pověřeným a jsou stanoveny na určité období. Hlavním kritériem těchto operací jsou půjčky a splátkový prodej různého zboží.

3.3 Německo - od minulosti po současnost

Dle Salače (2004, s. 240) je v Německu lichva právně považována za určitý protiprávní čin, který spočívá v rozporu s dobrými mravy. Podle tohoto rozporu je postupováno zejména v případech, kdy není naplněna skutková podstata lichvy. Rozpor s dobrými mravy však musí být v takovém rozsahu, ať objektivní nebo subjektivní, který je schopen sám o sobě vyvolat rozpor.

Úpravu lichvy najdeme v Německém občanském a trestním zákoně, který vychází podobně jako většina Evropy z Kontinentálního právního řádu. Pokud budeme hovořit o samotné regulaci lichvy jako trestně právního postihu, ta sahá až do 16. století, kdy dle Koudelky (2014, s. 26-27) Německo postupně přijalo říšské řády, první v roce 1530, druhý roku 1548 a poslední 1577, které stanovovaly 5%

maximální úrok. Později se úrok ustanovil ve výši 6% ročně. V důsledku tehdejších válek a především vítězství Habsburků dalo ustanovit tuto míru i na území tehdejších Čech.

„Vlnu zcela nového nazírání přineslo až josefínské desetiletí,...patentem z 29. dubna 1787 byly nejen zrušeny dosavadní lichevní předpisy, nýbrž byla odstraněna i trestnost lichvy a dokonce i odstraněny zákonné hranice dovolené úrokové míry... Novou a na dlouhou dobu konečnou úpravu přinesl pak nový lichevní patent z 2. prosince 1803. Nový Wucherpatent znamenal v podstatě modernizovaný návrat k tradiční linii reglementace úvěrových vztahů. Nadále měla tedy existovat zákonná hranice mezi dovoleným úvěrem a nedovolenou, trestně stíhanou lichvou, přičemž kritériem obojího – vedle některých pružnějších hledisek – byla výše požadovaných úroků“ (Urfus, 1975, s. 115 - 116).

Nyní je ohledně této problematiky v Německém právu postupováno podle občanského zákoníku tzv. BGB – *BürgerlichesGesetzbuch*(2001, s. 129 – 131), který vychází ze zákona o boji proti hospodářské kriminalitě z roku 1976, zejména v ustanovení § 138 Wucher–neboli lichva. Konkrétněji je tento trestně-právní postih rozepsán v rozmezí bodů a) až e). Samotná úprava je v Německém BGB popsána ve druhém odstavci. Pokud jde o výklad zákona, můžeme v něm spatřit podobné rysy jako ve výkladu Nového občanského zákoníku v ČR.

Německý výklad úpravy lichvy:

Německý výklad lichvy je obdobný výkladu v České republice, neboť jak Koudelka (2014, s. 39-40) vyzdvihuje, lichva je charakterizována jako využití nezkušenosti, tísně, nedostatku úsudku nebo pevné vůle poškozeného. Dále pak je lichvou charakterizována taková činnost, při které dá věřitel slíbit sobě nebo jiné osobě určité majetkové výhody, které jsou v nepoměru s danou činností (půjčkou). V Německém trestním zákoně se ve článku 291 jedná o osobu, která využije nezkušenosti, tísně, nedostatku úsudku nebo značného nedostatku pevné vůle poškozeného v situaci, kdy dá sobě nebo jinému poskytnout určitou majetkovou výhodu, která bude v nápadném nepoměru.

Dle Salače (2004, s. 61) je protiprávní takové jednání lichváře, ve kterém daná osoba, tedy poškozený, jedná ve stavu tísně, nedostatku životních zkušeností,

mentální slabosti a dalších výše uvedených faktorů. V takovém případě je toto zneužití vědomé. Nejde primárně o úmysl, ale postačující je vědomost, že taková situace existuje. Zisk či výhoda lichváře z takovéto transakce je nerozhodující, není tedy podmínkou nutný zisk.

Podle Koudelky (2014, s. 40) jsou v Německém trestním zákoníku § 291 podrobně zaznamenány situace, za jakých může k samotné lichvě docházet. Mimo jiné obsahuje i ustanovení o lichvě a to především v nájemních smlouvách, které nesmí překročit o 50% nájem obvyklý či běžný v daném místě. V případě podnikání na živnost je podmínkou nepřekročit 100%.

3.4 Jižní Evropa

3.4.1 Španělsko a Portugalsko

Koudelka (2014, s. 27-54) uvádí, že ve Španělsku a v Portugalsku uzákonil Karel V. ve spolupráci se zemskými stavy roku 1534 maximální úrokovou míru na 10 procent za rok. Zhruba o 120 let déle, za vlády Filipa IV., byla tato sazba opět změněna na tehdejších 5% ročně a následně na úrok, který by byl vyšší než 12%. Nedodržování zákazu se trestalo dvojnásobnou pokutou toho, co bylo získáno a nuceným dvouletým vyhnanstvím v Africe...V moderní historii Španělska byl trestně právní postih lichvy poprvé zachycen v trestním zákoníku v roce 1928, 1932, 1944 a 1973, kdy ve všech případech je zachována její skutková podstata, kterou je možné spatřit v soudní praxi. Momentálně platný trestní zákoník byl novelizován v roce 1995, který částečně postrádá úpravu lichvy – soudy mohou rozhodovat jen o neplatnosti smluv.

V Portugalském právu budeme při určení lichvy postupovat samozřejmě taktéž podle občanského práva čl. 282 a trestního zákoníku, který je podle Koudelky (2014, s. 52) platný od roku 1995 a upravuje trestný čin lichvy ve článku 226. Tento článek obsahuje ustanovení, že lichvy se dopouští osoba, která jedná s úmyslem dosáhnout majetkového prospěchu a to jednak svého nebo majetkového prospěchu třetí osoby, a to zejména v případech, kdy zneužije duševní zaostalosti, tísně, neschopnosti, nezralosti, nezkušenosti či závislosti dlužníka a nechá ho se upsat ke smlouvě, která je sepsána ve prospěch věřitele nebo jiné třetí osoby, kterým tato

smlouva zaručuje finanční výhodu, která je v nepoměru. V novodobém pohledu Portugalska můžeme odvodit podobnost se Španělskem ve smyslu prokázání skutkové podstaty lichváře, který provozuje lichvu jako svou obživu nebo svůj způsob života. Ve Španělsku není dále upravena maximální výše úrokové míry, kdežto v Portugalsku je omezena stanovením nejvyšší možné půjčky nepřesahující 3-5% úrok.

3.4.2 Úprava lichvy v Itálii

V souvislosti s italskou úpravou práva budeme i nadále hovořit o Kontinentálním právu, tedy o úpravě trestněprávního postihu lichvy na základě trestního zákona a občanského zákoníku. Dále bude popsána definice trestního zákoníku, který upravuje tuto problematiku. Koudelka (2014, s. 42) uvádí, že ve článku 1 se dopouští lichvy osoba, která nechá slíbit nebo dát pro sebe nebo třetí osobu například formou půjčky nebo jakkoliv jinak úroky, bude potrestán pokutou v krajním případě odnětím svobody. Stejný osud postihne i osoby, které si nechají přislíbit určitý obnos peněz a to pro sebe nebo jiné osoby za vytvoření lichvářského úvěru.

„Žádný moderní právní řád neumožňuje domáhat se neplatnosti či neúčinnosti smlouvy pouze s ohledem na nevyváženost vzájemných smluvních plnění, Historicky, ale i v pozitivním vyjádření se právní řády odlišují v technice nakládání se smlouvami, které se vyznačují hrubým nepoměrem plnění a nepřijatelnými subjektivními okolnostmi svého vzniku... Moderní trend se soustředí na subjektivní okolnosti vzniku smlouvy, které jsou zpravidla příčinou a podstatou nepřiměřeného a nespravedlivého smluvního obsahu“ (Salač, 2004, s. 242 a 243).

4 Lichva v českém právním řádu

4.1 Vývoj v 19. a na počátku 20. století

V návaznosti na podkapitolu 2.3 Novověk bude nadále pojednáváno o vývoji práva a právních předpisů, které ovlivňovaly jednak samotnou lichvu, ale také celé právní odvětví především v českých zemích. V této kapitole bude postupně rozebrán vývoj lichvy od roku 1811 (a to jednak z občanskoprávního pohledu, ale také z pohledu trestněprávního), kdy byl vyhlášen ABGB přes vývoj v počátcích 20. století, nástup totality až po nedávnou současnost.

Počátek 19. století znamenal pro české, ale i německé země a jejich právo povinnost přijetí **všeobecného občanského zákoníku tzv. ABGB** (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch). Podle Dvořáka a Malého (2011, s. 130) patří všeobecný občanský zákoník z roku 1811, pruské zemské právo z roku 1794 a Code civil z roku 1794 mezi jednu z nejstarších právních kodifikací. Podklady k ABGB byly shromažďovány již od poloviny 18. století za dohledu Marie Terezie.

„ABGB byl vyhlášen pro všechny rakouské země, kromě Uher. Rakouskými (resp. německými zeměmi) se mínily všechny země, ze kterých se v roce 1811 skládalo rakouské mocnářství...Všeobecný zákoník občanský byl bezesporu nejvýznamnějším právním kodexem vydaným na našem území. Patřil ve své době ke třem stěžejním evropským civilním zákoníkům vedle francouzského a německého. Jeho dokonalost prokázala především jeho doba platnosti. S drobnými změnami u nás platil až do roku 1950, v Rakousku v novelizované podobě platí dodnes“ (Schelle a Tauchen, 2012, s. 16). Platnost novelizovaného ABGB byla na našem území roku 1950 oficiálně ukončena z důvodů jeho údajné náklonnosti k tehdejší „buržoazii“, což bylo v myšlenkovém rozporu s nastupujícím socialistickým režimem.

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch a jeho právní úprava lichvy, která byla vytvořena za účelem určitých mravních zákazů, ve svém systému vykládala ta závažná jednání, která byla pro tehdejší společnost obzvláště nepřípustná, ostatní neuvedené přestupky proti mravnosti byly ponechány v rozhodovací pravomoci tehdejších soudů. Tato právní úprava, jako jedna z prvních, již nestanovovala

konkrétní maximální dovolenou míru úroků, ale vycházela ze zákazů mravních. „Charakterizoval je § 879, který zároveň stanovil jako sankci jejich neplatnost. Lichvářské smlouvy byly popisovány v odstavci čtvrtém a mělo jít o situace specifikované slovy: „Kdo někdo kořistě z lehkomyšlnosti, tísně, slabosti rozumu, nezkušenosti nebo vzrušení myslí někoho jiného, dá sobě nebo třetímu, za plnění slíbiti nebo poskytnouti plnění vzájemné, jehož majetková hodnota je v patrném nepoměru k hodnotě plnění“. Výčet všech závazků podléhajících absolutní neplatnosti v případě, že jsou uzavřeny, včetně lichevních smluv, je zde demonstrativní... Samotný výraz nepoměr obou plnění (bez toho, aby jedna ze stran kořistila z tísně nebo jiné okolnosti na straně druhé) tvořil v obecném zákoníku občanském samostatnou skutkovou podstatu v § 934. Podle tohoto ustanovení, pokud jedna ze stran nezískala ani polovinu hodnoty plnění, které poskytla, mohla žádat zrušení smlouvy a uvedení věcí v předešlý stav (restitutio in integrum)“ (Koudelka, 2014, s. 74-75). Tímto ustanovením tedy upravoval lichvu všeobecný občanský zákoník, neboť následovně bude zmínka o císařském nařízení, které upravovalo povolenou roční míru úroků.

Trestní zákon upravoval lichvu tzv. císařským patentem z 1. června 1811 č. 946/1811 Sb. z.s., v § 993 Úroky - ustanoveno jakékoliv půjčování, ovšem za předpokladu, že nebylo překročeno dovolených smluvních úroků. Dále je pak toto ustanovení rozšířeno o § 995, který míru dovolených úroků zakotvuje pro běžné občany na 4% a pro obchodníky či jiné obchodně zainteresované osoby na 6% za rok. Z výše řečeného vyplývá, že přesná definice lichvy byla císařským patentem smluvně stanovena a v případě překročení dovolených úroků už ji bylo možné právně vymáhat. Právní vymahatelnost těchto zákonů trvala zhruba dalších 55 let, než byla jejich platnost v roce 1868 zrušena.

Salač (2004, s. 73) je názoru, že v období liberalismu, konkrétně v roce 1868 byla zrušena veškerá ustanovení týkající se lichvy a úroků. Avšak postupem času bylo stále častěji zdůrazňováno, že volnost při stanovování úroků se v praxi neosvědčuje a bylo tak do zákoníku mezi lety 1877-1881 opět začleněno ustanovení týkající se lichvy.

Také dle Čiháka (1917, s. 29) byla mezi lety 1868 – 1881 lichva rozvolněna, nebyla stanovena maximální povolená úroková míra ani jiná právní formulace, která by

lichvu jednoznačně zakazovala. Lichva se v tomto období stala trestně nepostižitelnou.

Konečně roku 1881 byl vydán pro všechny rakouské neboli německé země trestní zákon, který ve svém znění uvedl lichvu jako trestnou činnost. Jednalo se o již zmíněný zákon z 28. května č. 47/1881Sb. z.s., jehož platnost trvala do první světové války.

19. století bylo z pohledu práva velice úspěšným časovým rámcem, neboť právě v této době, vznikla celá řada císařských, trestních, občanských či jiných právních nařízení, které položily základy pro moderní pojetí práva, dokonce ho v mírných novelizacích řada států doposud užívá. Vznik Československa – především pak jeho právní systém vycházel ze znění zákonů původního ABGB.

4.2 I. Světová válka a období po roce 1918

Podle Schella a Tauchena (2012, s. 17-18) se počátkem 20. století rozšiřovala diskuse o novelizaci občanského zákoníku. Prvním záznamem o jeho úpravě byl rok 1904, kdy byla vypracována osnova, která se však setkala se značnou kritikou a byla vyžadována její celková úprava. Po vytvoření subkomitentu byl zákoník částečně publikován tiskem. Poté byla jejich činnost pozastavena nástupem Říšské rady a vláda musela v roce 1911 opět předložit osnovu, nicméně ani tato úprava nebyla kritikou šetřena. Tento postup se ještě jednou opakoval, než byl konečně v roce 1912 schválen sněmovnou. Rok 1914 si však kvůli propuknutí války vyžádal další právní změny.

Z pohledu trestněprávního, jak uvádí Malý (2003, s. 290), se tato osnova novelizovaného občanského zákoníku uskutečnila ve formě tzv. tří dílčích novel, také nazývaných císařská nařízení č. 276/1914, 208/1915 a 69/1916 ř.z.

Je na místě objasnit, že v době válek je vždy nutnost ochrany lidí, majetků i celé společnosti před lichvou, protože zejména tato doba je na existenci lichvářských praktik velmi náchylná. Ale nejen to, právě stát zapojený ve válečném konfliktu spoléhá na občany, kteří pro vojsko vytvářejí tolik potřebné hodnoty a ovlivňují tak průběh samotné války.

Čihák (1917, s. 30) uvádí, že 1. srpna 1914 vyšlo na našem území zvláštní císařské nařízení, které mělo za války právně upravovat zásobování obyvatelstva nepostradatelnými předměty a to především předměty určené k denní potřebě. Zavedl se nový trestný čin tzv. Vyhánění cen do výše. Zhruba o dva měsíce déle byl císařským nařízením č. 275 ř. z., zrušen zákon o lichvě a nahrazen podrobnější právní úpravou o lichvě, která platila od 20. října 1914. Císařská nařízení uvádějí beztrestnou a trestnou lichvu. Lichva beztrestná znamenala neplatnost smlouvy, které byla lichvářská. Za trestnou lichvu bylo považováno úmyslné poškození dlužníka, kterým bylo využití tísně, lehkomyšlnosti, mdlého rozumu či nezkušenosti. Koudelka (2014, s. 153) vykládá, že všechny výše zmíněné skutečnosti mají vliv na samotné rozhodování dlužníka, neboť není třeba vysvětlovat, že taková smlouva pro něho byla nevýhodná. Také záleželo na nepoměru, který nesl označení „nápadným“. Salač (2004, s. 73 a 175) uvádí, že císařské nařízení z roku 1914 nahradilo moderním způsobem doposavad platné ABGB. Nyní bylo postupováno podle hrubého nepoměru v plnění a protiplnění.

Také Koudelka (2014, s. 76-151) je podobného názoru a podrobněji vykládá, že právní úprava lichvy v obecném zákoníku občanském dlouho korespondovala s trestním zákonem neboli Císařským nařízením o lichvě č. 275/1914 ř. z. z roku 1914. Součástí tohoto zákona bylo také uvedení, co je to lichvářská smlouva, neboť bylo možné v mnoha rysech spatřovat podobnost s ABGB, avšak s rozdílem v plnění mezi stranami. Tento zákon nazýval plnění nápadným nepoměrem, neboť aby se jednalo o trestný čin, musel být rozdíl mezi plněním enormní. Recepční norma č. 11/1918 převedla platnost tohoto předpisu do vznikajícího právního řádu Československé republiky.

Jak bylo uvedeno výše, samotné Československo do svého právního systému přijalo obecný zákoník občanský v jeho platném znění až v roce 1916, neboli tzv. třetí císařskou novelou. Také věcná působnost dostala novým změnám, nejednalo se tedy o lichvu úrokovou, ale o lichvu se zbožím. Tento zákon byl novější císařskou novelou v roce 1916 včleněn do § 879 ABGB. Od roku 1811 do roku 1914 byla trestně-právní úprava lichvy založena na maximální stanovené výši úroků (mezi 4% a 6%), kdy se v případě jeho překročení jednalo o trestný čin. Nově od roku 1914 je právní úprava vykládána hrubým nepoměrem mezi plněním a protiplněním.

Převážně v průběhu I. světové války byla snaha o novelizaci práva, které by co nejpřesněji vystihovalo danou vojenskou či ekonomickou situaci a tvrdě trestalo lichevní praktiky. Mimo jiné se například jednalo o ustanovení císařského nařízení ze 24. března 1917, č. 131 ř. z., platným na rakousko-uherském území. Nicméně ani po válce nebylo lichvy, především té válečné, opomenuto. Jak uvádí Šimeček (1919, s. 15 -22) v zákoně ze dne 17. října 1919 č. 568, Sb. ř. z., a to o trestání válečné lichvy, která mimo jiné obsahuje ve svém znění v § 6, §7 §8 a §12. Ten, kdo požaduje nebo poskytuje za předměty potřeby vyšší cenu, než je cena nejvyšší či protihodnotu, která je neadekvátní ke stavu prodávané věci, nebo ten, kdo využívá poměrů vyvolaných válkou, ať k poskytnutí životních potřeb lidí a domácích zvířat, nebo ta osoba, která pozastaví veřejný prodej předmětů životních potřeb, či prodává zboží mimo trh, bude potrestána vězením a uložením finanční pokuty. V případě válečné lichvy nebylo zapotřebí výkladu jako zneužití tísně, rozumové slabosti, nezkušenosti či jiných subjektivních vlastností, ale jednalo se o skutkové podstaty ryze objektivního charakteru. Je na místě brát však v potaz již zmíněnou válku, která si takovéto právní úpravy vyžadovala.

V tomtéž zákoně ze dne 17. října 1919 č. 568, Sb. nalezneme také výměru trestu vykonaného válečnou lichvou. § 16 konkrétně říká: „...*(3) Doba náhradního trestu ze nedobytný trest peněžité stanovená budíž podle zavinění. Náhradní trest budíž vyměřen stejným druhem trestu jako hlavní a nepřesahují nejvyšší hranice sazby, již bylo užito při výměře trestu na svobodě, uloženého vedle toho, a nesmí býti delší jednoho roku. (4) Pokuty a tresty peněžité uložené podle tohoto zákona připadají státu*“ (Sbírka zákonů a nařízení, 1919, s. 799).

Z uvedeného je zřejmé, že válečná lichva byla v případě lehčích přestupků trestána finanční sankcí a v případech vážnějších trestem odnětí svobody do jednoho roku. Nicméně zákonem ze dne 13. května 1936 č. 131, Sb. byl trestní postih v § 199 – „Zrušení dosud platných právních ustanovení“ za již zmíněnou válečnou lichvu právoplatně zrušen.

Podle Koudelky (2014, s. 157) se při sporných rozhodnutích prvorepublikových soudů řešila otázka pojmů *tíseň* a *nepoměr* nebo také správná interpretace osoby lichváře, zda se v daném případě jedná o přečin či samotný zločin.

Platnost rakouského obecného zákoníku a uherského práva v podstatě platila po celé období první světové války a I. republiky (založení Československa), kdy bylo 28. října 1918 novelizováno jeho znění. Podle těchto zákonů a jejich nepatrných úprav bylo postupováno do roku 1951, kdy jej nahradil socialistický civilní kodex, také nazývaný střední občanský zákoník, zformulovaný v roce 1950. Tuto skutečnost je velice důležité si uvědomit, neboť je nutné vzít v potaz rozdílnost mezi právem rakousko-uherským a socialistickým. Nelze opomenout trestní právo první republiky, které se také ubíralo směrem rakouského práva v jeho novelizované podobě. Pokud bude autor této práce hovořit konkrétně o lichvě, je důležité uvést, že tehdejší občanskoprávní a trestněprávní úprava postupovala vpřed a to téměř společně, neboť právě tam, kde nebylo stanoveno například maximální míry úroků, nastupoval zákon, který problémovou situaci dostatečně vysvětlil. A také naopak, trestní právo podporovalo právo občanské.

4.3 Období socialismu

Podle Schelleho a Tauchena (2012, s. 20) se v poválečném období snažilo Československo uchýlovat k právní úpravě z dob první republiky. Netrvalo však příliš dlouho, neboť především dekrety začaly právní řád pozvolna měnit a přizpůsobovat tehdejšímu myšlení, až v roce 1948 nastal pád demokracie a následný nástup socialismu.

K objasnění nových společenských poměrů a nového politického myšlení, neboť se pohybujeme v období totality, měl vést výklad občanského zákoníku z 1. srpna roku 1950 často uváděným též jako socialistický civilní kodex nebo střední zákoník občanský, v konkrétním případě Zákon č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října 1950. Tehdejší občanský zákoník si za primární cíl kladl ochranu celé lidově demokratické republiky, pracujícího lidu a mnoho dalších této politiky nadřazených cílů. Mezi přední cíle patřilo i potírání trestních činů, mezi kterými nebylo zapomenuto na lichvu.

„Na jakých zásadách byl občanský zákoník postaven:

- 1. Unifikace, tedy odstranění dvojkolejnosti v našem právním řádu, jako pozůstatek recepce práva v roce 1918 z rakousko-uherské monarchie první republikou.*

2. *Preference a zvláštní ochrana socialistického vlastnictví, čímž se myslelo vlastnictví společenské.*
3. *Odstranění přednosti zájmů jednotlivců před zájmy společnosti.*
4. *Odstranění dělení právních odvětví na právo soukromé a veřejné.*
5. *Zrušení zvláštního odvětví obchodního práva.*
6. *Občanské právo zahrnovalo jen tzv. majetkové právo“ (Schelle a Tauchen, 2012, s. 21-22).*

První změna byla patrná již v roce 1950, kdy prošlo právní úpravou nejen občanské, ale i trestní právo. V Československé Sbírce zákonů pod č. 86/1950 trestního zákona (který plně nahradil doposud platné Císařské nařízení č. 275/1914 ř. z.) nalezneme lichvu ve znění § 252, který neobsahuje procentní určení povolené či zakázané úrokové míry, neboť byl vykládán následovně: „(1) *Kdo zneužívaje něčí tísně, nezkušenosti nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení dá sobě nebo někomu jinému, poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu ji uplatnit na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Odnětím svobody na jeden rok až deset let bude pachatel potrestán:*

a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 výdělečně, nebo

b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost“ (Zákon č. 86/1950 Sb. s. 250).

Koudelka (2014, s. 168-169) uvádí, že k bodu a) bylo přistupováno zodpovědně, neboť rozsáhlá judikatura vedla k existenci hmatatelných rozsudků, podle kterých bylo v případě protiprávního jednání lichvy postupováno. Protikladem tohoto bodu je b) zvláště přitěžující okolnosti, neboť byl nejednoznačný a lze pod něj zařadit vše, co bylo pro společnost či stát hrozbou... Vyvstává otázka, jak se mohl soud v tomto případě nezávazně a korektně rozhodnout, neboť přitěžující okolnost mohla být vším, čím samotný soud chtěl. V této době, která je známa množstvím vykonstruovaných politických procesů, kdy vše bylo podřazeno „dobru“ společnosti, mohla být lichva považována za trestnou činnost dokonce i v těch případech, ve kterých by jí nebyla.

Avšak půjčka a povolené úroky byly podle Koudelky (2014, s. 77) vykládány následovně: při sjednání smlouvy o půjčce, kdy je předmětem nějaký finanční

obnos, nesmí být stanoven vyšší úrok, než který by byl poskytován z vkladů lidového peněžnictví. Také již nebyla patrná návaznost mezi občanským a trestním právem, neboť konkrétní úprava lichvy byla zakotvena jen v trestním právu.

Jak bylo zmiňováno, tak i občanské právo dostalo určitých změn, pokud budeme postupovat podle již uvedeného tzv. středního zákonu č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října. V tomto případě spadal výklad lichvy pod § 36. *„(1) Neplatný je právní úkon, který se přičí zákonu nebo obecnému zájmu. (2) Je-li právní úkon neplatný, protože se přičí zákonu nebo důležitému zájmu obecnému, může soud na návrh prokurátora vyslovit, že to, co bylo plněno straně, která o neplatnosti věděla, propadá ve prospěch státu“* (Zákon č. 141/1950 Sb. s. 500).

Dle Koudelky (2014, s. 76) se každý protiprávní čin ustanovení v § 36/1 stává neplatným, pokud je v rozporu s obecným zájmem nebo samotným zákonem. Právě obecný zájem nemůže být plně interpretován, neboť záleží na rozhodování soudních orgánů, které rozhodnou, zda se jedná či nejedná o trestný čin. Naopak při rozporu se zákonem znamená lichva neboli půjčování za vysoký úrok, naprostou neplatnost všech těchto lichveních smluv...

Salač (2004, s. 181) uvádí, že tento zákon, potažmo celá tehdejší právní úprava sice pokračovala v duchu předchozího práva (tzv. buržoazního), ale po stránce materiální bylo postupováno na zásadě diskontinuity – tehdejší, převážně politicky založený odpor k chápání buržoazního práva jako takového.

Výše zmíněný kodex platil bez větších úprav až do roku 1961, respektive od 1. ledna 1962, kdy jej nahradil pro tehdejší režim dokonalejší, modernější a především vyspělejší trestní zákon č. 140/1961Sb. Především ve znění § 253 – Lichva, nalezneme tehdejší právní úpravu. *„(1) Kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti, nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. (2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 výdělečně“* (Sbírka zákonů, 1961, s. 501). Tento zákon byl

natolik vyspělou právní úpravou, neboť platil, byť v novelizované podobě po období revoluce, až do roku 2009.

Dále zde bude autor pojednávat také o Československém občanském zákonu č. 40/1964 Sb., kde nebyla samotná lichva doslovně uváděna, ale její účinky byly částečně eliminovány § 387- půjčky a především § 39 který zněl: „*Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí zájmům společnosti*“ (Sbírka zákonů, 1964, s. 205).

Jak uvádí Koudelka (2014, s. 77-78), tak i v tomto novelizovaném občanském zákoníku setrvala idea ochrany osob dotčených tímto protiprávním jednáním a to tak, že úroky budou pevně stanoveny zákonem. § 387 upravoval: že půjčovat na úrok je dovoleno jen za předpokladu, že tento úrok byl mezi stranami předem sjednán a navíc nesměl být vyšší, než stanovil prováděcí předpis.

V porovnání znění občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. se zákoníkem č. 40/1964 Sb. můžeme shledat v obou výkladech jistou podobnost. V souvislosti s tímto tématem je ještě důležité podotknout, že ačkoliv byla lichva v těchto občanských zákonech jakkoliv upravena, nebylo možné ji přesně určit, neboť jak bylo řečeno výše, rozhodování soudů záleželo na jejich individuálních přístupech k jednotlivým rozhodnutím. Pokud se však jednalo o úvěrovou lichvu, bylo možné soudní rozhodování zaměřit na maximální povolenou míru úroků. Platnost úpravy občanského zákoníku z roku 1964 platila v novelizované formě i nadále po roce 1989 až do roku 2012.

V případě porovnání trestního zákonu č. 86/1950 Sb. a jeho novelizací č. 140/1961Sb. můžeme v jejich výkladech spatřovat určitou podobnost. Zejména pak v ustanoveních týkajících se lichvy je v obou zákonech rozdílně vyložena sazba odnětí svobody. Tímto měřítkem můžeme novelizaci z roku 1961 považovat za mírnější, neboť ta určovala peněžní trest či odnětí svobody po dobu dvou let, v případě trestného činu za účelem „výdělku“ hrozilo odnětí svobody mezi 6 měsíci až 5 lety. V novelizované formě již nebyla uváděna nejednoznačná, výkladově náročná přitěžující okolnost.

Nepatrnou úpravu v právním systému přinesl také zákon č. 150/1969 Sb. ze dne 18. prosince 1969 platný od 1. ledna 1970. Jednalo se o tzv. přečin, který v § 1 –

17. popisoval a vymezoval trestní postih v případě nebezpečného činu proti společnosti (proti zájmům socialismu, poškození spotřebitele, úplatek, provozování soukromé výrobní činnosti, skupování většího množství zboží atd.). Tímto vším se mohla lichva v době totalitního režimu jistě považovat za zakázanou činnost.

4.4 Období po roce 1989

Salač (2000, s. 189) uvádí, že po roce 1989 měl být právní řád upravován v duchu moderního kontinentálního systému, ke kterému (jak již víme) byl z pohledu historie velice nakloněn, protože právě v období před nástupem totality z takového právního systému vycházel. Schelle a Tauchen (2012, s. 26) jsou názoru, že následkem politických změn, ale také především právních změn, došlo k opětovnému zavedení občanského práva jako základu soukromého práva, a tak se občanský zákoník opět vrátil k tradici 18. a 19. století.

Podle Koudelky (2014, s. 78-79) nepřinesl nástup demokracie - alespoň tedy co se týče právní úpravy občanského zákoníku, žádné výraznější změny. Nadále bylo při výkonech nejrůznějších trestů postupováno podle občanského zákona č. 40/1964 Sb. Netrvalo však dlouho a i tento zákon byl předmětem následné rekodifikace, tu si žádal především nástup demokracie a přizpůsobení novým společenským a ekonomickým poměrům. V návaznosti na tento požadavek vyšel nový zákon č. 509/1991 Sb. (tzv. velká novela) platný od 1. ledna 1992. Zejména obsah výkladu smlouvy o půjčce v ustanovení § 657 zní: *„Smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu.*

§ 658 (1) Při půjčce peněžité lze dohodnout úroky.

(2) Při půjčce nepeněžité lze ujednat místo úroků plnění přiměřeného většího množství nebo věcí lepší jakosti, zpravidla téhož druhu“ (Sbírka zákonů, 1991, s. 2440). Nyní už nebyla v občanském zákoníku omezena lichva nejvyšší povolenou mírou úroku nebo jiným právním výkladem stanoven její zákaz či neplatnost. Prioritou nového zákona byla jakási dohoda mezi věřitelem a dlužníkem. Dohodnutí úroků nebylo omezeno a stranám tak bylo umožněno si sjednat jakýkoliv úrok, který není v rozporu s dobrými mravy.

„Nově se tak vytvořil poměrně široký volný prostor pro osoby, které chtěly lichvy zneužívat jako prostředku ke svému zbohatnutí. Nastalé nové poměry byly dostatečně neurčité a vágní k tomu, aby se tito lidé mohli zaštiťovat „smluvní svobodou“... Kromě toho se uvolnila stavidla ekonomické regulace, takže chování, které dříve bylo spekulací a sociální lichvou, spočívající v obchodování s předměty denní spotřeby, momentálně na trhu chybějícími, se stalo normálním a řádným podnikáním, aniž by s sebou neslo trestní následky... Aby v zákoně zcela jasně existovalo vymezení lichevních smluv, musely soudy postupovat tím způsobem, že využívaly pouze obecnou generální klauzuli týkající se dobrých mravů... Proto se judikatura snažila vytvořit určité vodítko, jak se v rámci stávajícího právního řádu dobrat podstaty lichevní smlouvy “ (Koudelka, 2014, s. 79-181).

Oproti tomu trestní zákon č. 140/1961 Sb. v jeho nepatrně novelizované podobě byl platný i nadále a co více, jeho platnost trvala až do roku 2009. Právě o tento trestní zákon se při občanskoprávních sporech opírala tehdejší právní rozhodnutí a judikatura.

Přihlédneme-li k odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslným jednáním, které se neslučuje s dobrými mravy, nalezneme ji v § 424. Podle Mazáka a Soldáta (2010, s. 18) je v § 424 občanského zákoníku ustanovena odpovědnost za škodu v případě úmyslného jednání, které se neslučuje s dobrými mravy. Tento výklad uvádí, že za vzniklou škodu, která byla způsobena takovým jednáním, které je proti dobrým mravům a především činěna úmyslně, odpovídá osoba, která takto jednala. Pokud dlužníkovi vznikne v souvislosti s lichevní smlouvou další nejmenovaná škoda v jakékoliv podobě, může ze zákona tuto náhradu po lichváři vymáhat.

5 Současnost a lichva v režimu dvou zákoníků

Zásadní právní změnou bylo schválení Nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., (dále jen „NOZ“) který vstoupil v účinnost dne 1. ledna 2014. Tato kapitola se nejprve zaměřuje jak na současně platnou právní úpravu lichvy a komparaci příslušných ustanovení v občanském a trestním zákoně, tak na rozhodovací praxi soudů. Ve druhé části se autor zabývá fenoménem zadluženosti českých domácností a poukazuje na nedostatek finanční gramotnosti, která k problému neschopnosti splacení úvěr přispívá.

5.1 Nový občanský zákoník

Přijetí NOZ znamenalo nejen úpravu soukromého, rodinného a majetkového práva, ale především změnu v celkovém přístupu a pohledu na právo. Stejně tak právní úprava lichvy zaznamenala výrazný posun. V předešlé kapitole byl demonstrován vývoj právních předpisů, které ovlivňovaly samotnou lichvu a lichevní smlouvy. Na tomto místě je důležité připomenout, že předchozí občanský zákoník 40/1964 výslovně nezavedl pojem lichvy, a jedinou možností jak lichvu postihnout byl institut dobrých mravů a odkaz na obecné principy jednání, které byly porušeny. Korektiv „*contra bonos mores*“ je v NOZ přijat hned v prvním paragrafu, který mimo jiné stanoví, že *zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy*. S ohledem na současnou právní úpravu lichvy podle občanského práva, si již soud nemusí klást otázky, zda se výkon práv a povinností přičí nebo nepřičí dobrým mravům, a přímo odkáže na § 1796. Institut dobrých mravů bude jen podpůrným ustanovením, které umožní postihnout celou řadu jednání přičících se generálním zásadám.

Explicitní ustanovení lichvy není v civilním právu na území českých zemí úplnou novinkou. S jeho absencí od roku 1950 do doby účinnosti NOZ (viz kapitola 4 Lichva v českém právní řádu) se musela vypořádat zejména rozhodovací praxe soudů. Dalo by se poukázat na to, že NOZ, výslovnou úpravou lichvy vlastně navazuje na obecný zákoník občanský ABGB. Tuto domněnku potvrzuje i znovupřijetí institutu neúměrného zkrácení, přičemž § 1973 stanoví: *„Zaváz-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do*

původního stavu, ledaže jí druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. To neplatí, pokud se nepoměr vzájemných plnění zakládá na skutečnosti, o které druhá strana nevěděla ani vědět nemusela.“ ABGB však přesně stanovil, o kolik nesmí být hodnota věci nižší, zatímco nyní musí soudy evaluovat, jaký nepoměr je již tak hrubý, aby zakládal hrubou nerovnost plnění. S ohledem na znovu zavedený institut neúměrného zkrácení, který se aplikuje pouze na smlouvy o vzájemném plnění, lze uvést rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 2. 2016, sp. zn. 75Co 448/2015.

5.1.1 Neúměrné zkrácení

Žalobci uzavřeli smlouvu o úvěru na částku 660.000 Kč s úrokem 16% ročně z celé jistiny, a zavázali se tak žalovanému vrátit celkovou částku 2.270.000 Kč. Okresní soud došel k nesprávnému závěru, že na smlouvy o úvěru nelze aplikovat institut neúměrného krácení. Krajský soud toto tvrzení popřel s tím, že i smlouva o úvěru je smlouvou, kde se smluvní strany zavazují k vzájemnému plnění, a proto se může zkrácená strana domáhat zrušení smlouvy z důvodu neúměrného zkrácení. Stejně tak vyvrátil soud vyšší instance tvrzení, že v případě smlouvy o úvěru nelze porovnávat hodnotu vzájemného plnění, neboť jsou úroky sjednány buď platně, nebo v nepřiměřené výši – neplatně. Naopak, dle krajského soudu je v této otázce *důležité zohlednit i jiné okolnosti uzavření smlouvy o úvěru, protože samotná výše úrokové sazby není dostatečnou výpovědní hodnotou* ve vztahu k hrubému nepoměru. Závěrem krajský soud řešil otázku vyrovnání, neboť zkracující má možnost vrátit zkrácenému oč byl zkrácen. V podmínkách smlouvy o úvěru se pro účely institutu neúměrného zkrácení sníží neúměrná procenta (v daném případě 16 %) na úrok odpovídajícím obvyklým úrokům. Protože § 1793 nestanoví, jakým způsobem zjistit cenu obvyklou, pomohl si soud § 1802 odst. 1 a rozhodl, že *úroky obvyklé se pro účely institutu neúměrného zkrácení stanoví jako obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla dlužníka v době uzavření smlouvy.*

Z rozsudku tedy vyplývá, že při hodnocení hrubého nepoměru vzájemného plnění musí soudy přihlédnout k aktuální výši úroků stanovených finančními institucemi, ale i k individuálním okolnostem každého případu. Třebaže NOZ ani jiné předpisy

neupravují výši maximálně přípustného úroku, a nelze tedy jednoznačně říci, jaký úrok je považován za lichvu, podle Koudelky (2014, s. 81) je současná právní úprava velice přínosná, neboť celkově pokrývá všechny případy, které lichváři ve smlouvách nejvíce zneužívají. Podle jiných odborníků by NOZ mohl jít v potírání lichvy ještě mnohem dál: *„Hranice lichvy by mohla být stanovena jako procentuální odchylka od průměrných tržních úroků. Z hlediska ochrany slabší strany by bylo přínosem i stanovení maximální hranice RPSN... Podle organizace Člověk v tísni by pak stát měl regulovat pokuty lichvářů za nesplnění nějaké z podmínek smlouvy. Právě ty totiž často narůstají do obrovských částek“* (Jůzlová, 2013, online, cit. 2016-20-4).

5.1.2 Princip autonomie vůle stran

Jestliže výše úroků není zákonem omezená, podléhají podmínky čistě volnému ujednání stran, a v každém případě by měla být zejména respektována vůle účastníků smluvního vztahu. Princip autonomie vůle stran je sice elementární pro fungování materiálního právního státu, ale v určitých případech je nutné posoudit i otázku rovnosti soukromoprávních vztahů. Autor se domnívá, že právě u vztahů, které indikují existenci lichevní smlouvy, lze předpokládat nerovnost smluvních stran, a proto je žádoucí posoudit střet autonomie vůle stran s ohledem na ochranu slabší smluvní strany – poškozeného.

Dále bude uvedena kauza, která reflektuje volnost smluvních vztahů a je zásadní i z dalších důvodů. Nejenže se jedná se o první z případů od doby účinného NOZ, kdy se soud zabýval lichevní smlouvou z pohledu civilního práva, ale navíc několik nižších instancí vůbec nezohlednilo, že se stěžovatelka stala obětí lichvy. Ústavní soud proto v této věci negoval všechny předešlé rozsudky okresního soudu, krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu České republiky. Vzhledem k důležitosti nálezu, autor považuje za nezbytné popsání daného případu, kdy chtěla úvěrová firma záměrně připravit dlužnici o byt, přičemž bylo předem zřejmé, že žena nebude schopna poskytnutý úvěr splácet.

Na místě je nutné dodat, že se případ odehrál v době, kdy byl účinný předešlý občanský zákoník. Třebaže byl případ posuzován na základě předešlého předpisu, soud výslovně rozhodl, že aplikací NOZ by se judikatura posuzované věci neměnila.

Vzhledem k tomu, že se Ústavní soud vyjádřil k otázkám lichvy i z pohledu NOZ, lze tento nálezn považovat jako zásadní výklad, na který lze v budoucích kauzách navázat.

Vymezení případu

Stěžovatelce byla přislíbena společností LSD Direct finanční půjčka ve výši 1.500.000 Kč. Jednatelé firmy přesvědčili ženu k tomu, aby si nejprve zvala půjčku ve výši 400 tisíc, čímž by u České spořitelny odblokovala zástavu bytu a došlo by k navýšení její bonity pro očekávanou půjčku. Posléze bylo stěžovatelce zprostředkováno uzavření smlouvy o půjčce částky 400 tisíc a k obavě stěžovatelky, že nebude schopna půjčku během 40 dní splatit, bylo řečeno, že jí mezitím bude poskytnuta půjčka 1.500 000 Kč. A k zajištění této půjčky stěžovatelka dodatečně uzavřela smlouvu o zřízení zástavního práva ke své bytové jednotce. Z částky 400 tisíc Kč stěžovatelka musela zaplatit jak odměnu pro věřitele, tak provizi na účet zprostředkovatelské společnosti. Skutečně vyplacená částka nepokryla ani dluh u banky, a protože stěžovatelce nebyla navzdory příslibu poskytnuta půjčka ve výši 1.500.000 Kč, nemohla splatit ani svůj dluh u společnosti LSD Direct. Pod údajnou výhrůžkou vystěhování si stěžovatelka vzala další půjčku ve výši 720 tisíc Kč a uzavřela smlouvu o zřízení zástavního práva k nemovitosti. Poté, co stěžovatelka nesplatila ani svůj další dluh, přesvědčily ji věřitelské osoby k prodeji bytu za kupní cenu 900. tisíc Kč. K prodeji bytu na účet úvěrové firmy došlo pár měsíců po uzavření smlouvy o půjčce ve výši 400 tisíc Kč.

Právní posouzení

Ústavní soud došel k závěru, že se obecné soudy zaměřily především na to, zda byla kupní smlouva, na jejímž základě mělo dojít k převodu vlastnického práva, platným právním úkonem. Až senát vyhodnotil případ jako kupní smlouvu s lichevním charakterem, přičemž celý komplex smluv, které byly uzavřeny, měl jediný cíl, a to připravit stěžovatelku o byt za neadekvátní cenu. Při rozhodování, zda byla smlouva uzavřena v tísní, by podle Ústavního soudu neměly civilní soudy hodnotit to, jak se dlužník do špatné finanční situace dostal, ale zkoumat, jak dlužník sjednání předmětné smlouvy vnímal, a zda věřitel nezneužil jeho obtíží k prosazení podmínek přičících se zásadám férovosti. *A ačkoli je ochrana autonomie vůle*

jedním z řídicích soukromoprávních principů, je třeba ji v situacích tísně a výrazné nevýhodnosti, charakterizujících lichvu, korigovat zásadou ochrany slabšího (ÚS 3308/16).

Výše uvedený případ má také trestněprávní rovinu. V průběhu řízení bylo totiž proti věřitelům zastupujícím úvěrovou firmu, zahájeno trestní stíhání pro přečin lichvy, ve kterém stěžovatelka vystupuje jako jedna z poškozených. V této souvislosti vyvstala otázka, zda se řízení nemělo přerušit do pravomocného rozhodnutí soudu v trestním řízení. Přitom posouzení skutkové podstaty činu a rozhodnutí zda je lichva ustanovením podle občanského nebo trestního práva, zakládá naprosto odlišné odpovědnosti. V případě absolutní neplatnosti lichevní smlouvy strana odpovídá za způsobenou škodu (újmu), zatímco přečin lichvy podle trestního práva nese následky deliktní odpovědnosti. Avšak komparací ustanovení lichvy v občanském a trestním zákoníku dojdeme k závěru, že oba předpisy používají v případě lichvy stejnou terminologii. § 1796 NOZ totiž stanoví: *„Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru,“* přičemž § 218 odst. 1 TZ tento charakter neplatného vztahu jen doplní o trestní odpovědnost: *„Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.“*

Dle Koudelky (2014, s. 96) je otázkou, zdali zákonodárce chtěl, aby byla lichva z občanského i trestního hlediska vykládána shodně a každé naplnění lichevní smlouvy po občanskoprávní stránce za sebou neslo i trestní odpovědnost, ale zároveň je tato spekulace doplněna o domněnku, že se po vzoru v zahraničních právních řádech počítá s rozdílným posuzováním. Jestliže je skutková podstata souhrnem objektivních a subjektivních znaků, musí soudní praxe vedle

subjektivních stavů tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti, zvláště pečlivě analyzovat hrubý nepoměr plnění, aby mohla být lichva identifikována jako trestný čin.

5.2 Trestní zákoník

§ 218 zákona č.40/ 2009 Sb. (dále jen trestní zákoník) stanoví:

(1) Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu ji uplatnit na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) získá-li činem uvedeným v odst. 1 pro sebe nebo jiného značný prospěch,

b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo

c) způsobí-li takovým činem jinému stav těžké nouze.

(3) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán

a) spáchá-li čin uvedený v odst. 1 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

Co se týče historického vývoje lichvy v trestním zákoníku, dle Koudelky (2014, s. 199-200) je velmi nešťastnou volbou vázat současný předpis k trestnímu zákoníku platnému od roku 1990. Hlavním faktem při posuzování lichvy má být činnost lichváře a to, zda jedná v rozporu se zákonem prvně, nebo zda se lichvou běžně zabývá. Toto časté protiprávní jednání v minulosti také nazývané *výdělečné*, by mělo být postihováno zvláště důsledně, neboť důležitým společenským aspektem není, kolik si lichvář touto činností vydělal, ale fakt, že takto činí velmi často, po určitou dobu, a tak poškozují širší okruh spotřebitelů – dlužníků. Trestní zákoník tuto skutečnost opakovaného páchání trestné činnosti lichvy opomenul. Autor však zastává názor, že tak jak je protiprávní čin lichvy uveden v § 218

trestního zákoníku, se formálně velice podobá výkladu zákona v jiných zemích. Toto tvrzení lze doložit například komparací s německým zákoníkem, který upravuje lichvu článkem 138:

„Kdo využije tísně, nezkušenosti, nedostatku úsudku nebo podstatné slabosti vůle druhého a nechá sobě nebo třetí straně poskytnout plnění:

- 1. za pronájem prostoru k bydlení nebo s ním spojené doplňkové služby;*
- 2. za poskytnutí úvěru;*
- 3. za jakoukoli službu;*
- 4. nebo za zprostředkování jedné z výše uvedených služeb,*

kteří stojí v hrubém nepoměru k poskytnuté službě nebo jejímu zprostředkování, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.“

(German Civil Code, BGB, Federal ministry of Justice and Consumer Protection online, cit. 10. 11. 2017)

Jak bylo demonstrováno výše, (podkapitola 5.1 „Nový občanský zákoník“) zákonodárce sjednotil výklad lichvy podle občanského a trestního zákoníku. V situaci dvou téměř totožných paragrafů musí soud pro každý jednotlivý případ stanovit hranici, kdy se už hrubý nepoměr vztahu neřídí podle občanského zákona, ale zakládá trestní odpovědnost. Tento objektivní znak lichvy, hrubý nepoměr vzájemného plnění, je následovně popsán judikaturou.

5.2.1 Objektivní znak trestného činu

Co se týče skutkové podstaty trestného činu lichvy, pachatel zneužije některého z taxativně vyjmenovaných stavů poškozeného a nechá si slíbit neadekvátní plnění, nebo takovou pohledávku uplatní (postačí, když pachatel nepřiměřený úrok přijme). Nejvyšší soud (dále jen NS) se ke skutkové podstatě vyjádřil ve svém usnesení 3 Tdo 537/2016 a definoval, že objektivní stránka trestného činu má dvě alternativní formy jednání. Alinea druhá příslušného paragrafu – uplatnění pohledávky nebo jen úmysl převodu pohledávky na sebe - je někdy označovány jako tzv. *palichva*. V praxi však může dojít k tomu, že si pachatel dá nejprve slíbit plnění, které je v hrubém nepoměru vzájemného plnění, a poté takovou pohledávku sám uplatní.

Tenkou hranici mezi oběma formami jednání, tedy mezi lichvou a palichvou, lze demonstrovat na příkladu, kdy jednotlivé soudy odlišně posoudily právní kvalifikaci přečinu lichvy.

Nadbytečné posouzení

V mimořádném opravném prostředku obviněný namítal, že poškozené straně nenutil své návrhy, ale pouze nabídl řešení, které posléze poškozená strana využila. Bylo shledáno, že obviněný s vědomím krajně nevýhodného postavení poškozeného, nechal na sebe převést a uplatnit pohledávku vykazující hrubý nepoměr vzájemného plnění. Soud prvního stupně však nesprávně vyhodnotil pachatelovo jednání a přiřadil jej pod alineu první. Naopak, Nejvyšší soud došel k závěru, že pachatel na sebe nechal převést pohledávku, v době, kdy se poškození ocitli ve stavu tísně, a tato situace odpovídá popsanému jednání pod alineou druhou ustanovení § 218 odst. 1 trestního zákoníku.

NS konstatoval, že rozdílné posouzení skutkové podstaty trestného činu lichvy je formální pochybení, které by nemělo na postavení obviněného významnější dopad, a nevedlo by ani ke snížení trestu. Ostatně, k otázce nadbytečné posouzení podle obou alině, kdy vypuštění jedné aliney nevede ke změně právního posouzení, se soud již vyjadřoval v rozhodnutí 3 Tdo 1256/2012.

Hrubý nepoměr vzájemného plnění

Častou podobou lichvářství je také převod vlastnického práva k nemovitosti, kde je objektivním znakem existence písemně uzavřené smlouvy o převodu nemovitosti, přičemž je poskytované plnění v hrubém nepoměru oproti hodnotě převáděného majetku (usnesení NS ze dne 8. 4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4582/2014). V tomtéž usnesení bylo k hrubému nepoměru řečeno, že zpravidla *nestačí pouze zjištění hodnot jednotlivých plnění a jejich prosté srovnání, ale zapotřebí je přihlédnout i k dalším okolnostem* (např. hospodářský význam uzavřené smlouvy, solventnost převodce, rizikovost záměru, vývoj na trhu...). V jiném rozsudku se soudci zabývali problematikou, když výše zmíněné *další okolnosti* nejsou zaznamenány. V této situaci se přistoupí k posouzení hodnot vzájemných plnění, s tím, že hrubý nepoměr spočívá například v situaci, kdy *vlastník převádí vlastnické právo k nemovitosti*

nikoliv za cenu obvyklou, ale za polovinu této jinak obvyklé tržní ceny (usnesení NS ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 670/2013).

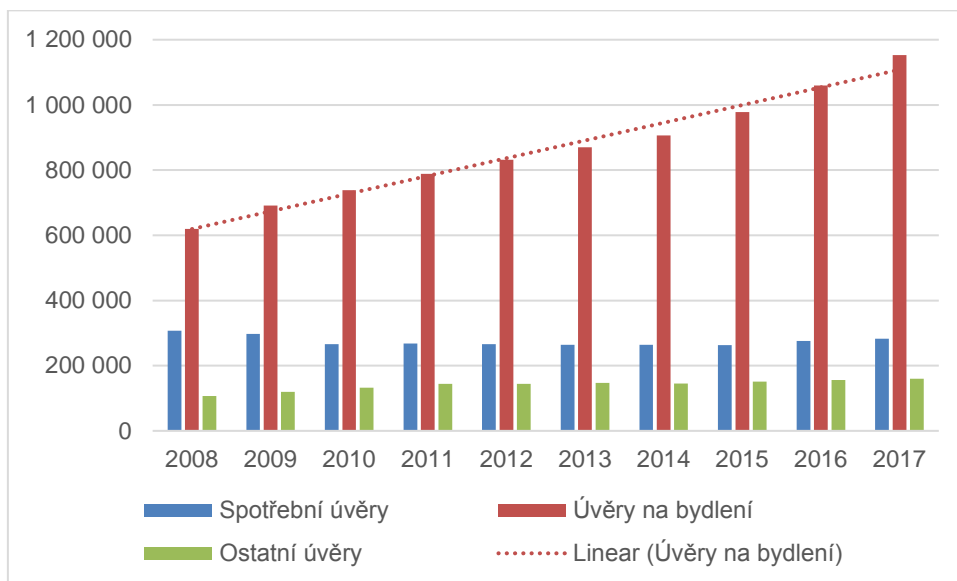
Výše úroků

Lze předpokládat, že čím více je zákon neurčitý, tím více pojmů musí soudní praxe definovat. Například francouzský občanský zákoník Code civil v článku 1674 stanoví: *„Pokud prodávající utrpěl ztrátu vyšší než sedm dvanáctin hodnoty pozemku, je oprávněn požádat o zrušení prodeje...“* Vzhledem k tomu, že náš zákoník zmiňuje pouze hrubý nepoměr, je otázkou, jaké plnění je natolik hrubé, že odpovídá trestnému činu. Koudelka (2014, s. 234) uvádí, že trestní judikatura procentuálně vyjadřuje hrubý nepoměr mezi 44-70% úroku ročně. Pokud například banka poskytne úvěr úročený 11% ročně, mohou jiní věřitelé poskytovat na tom samém trhu úrok takřka čtyřnásobný, který nemusí být v hrubém nepoměru.

5.3 Fenomén zadlužování českých domácností

Za účelem rychlého poskytování půjček bylo v České republice zřízeno velké množství finančních společností (například *Cetelem, Cofidis, Provident*). Půjčka je v dnešní době velice žádanou komoditou, což reflektuje narůstající počet dlužníků a rostoucí objem nesplacených úvěrů. V tomto kontextu lze hovořit o fenoménu, a je otázkou, proč se lidé chovají v případě půjček neracionálně a často využívají nabídek různých nebankovních institucí. Daný jedinec, který se nachází ve stavu finanční tísně, nezaměstnanosti, nebo je finančně negramotný, si zřejmě neuvědomí důsledek svého jednání a v nerozvážnosti podepíše lichvářskou smlouvu. Navíc, v případě „rychlé půjčky“ nejsou na dlužníka kladeny téměř žádné nároky ohledně jeho bonity. K upsání v podstatě stačí jen občanský průkaz a plnoletost, tedy docílení 18 let věku, a nemusí být určen ani ručitel. Takováto splátka je většinou navýšena o enormní úroky, které dlužník nezvládá splácet, rozhodne se umořit svůj dluh další půjčkou a dostává se do tzv. *„úvěrové spirály“*. Následující graf vykazuje celkové zadlužení českých domácností podle vybraných ukazatelů.

Zadlužení českých domácností

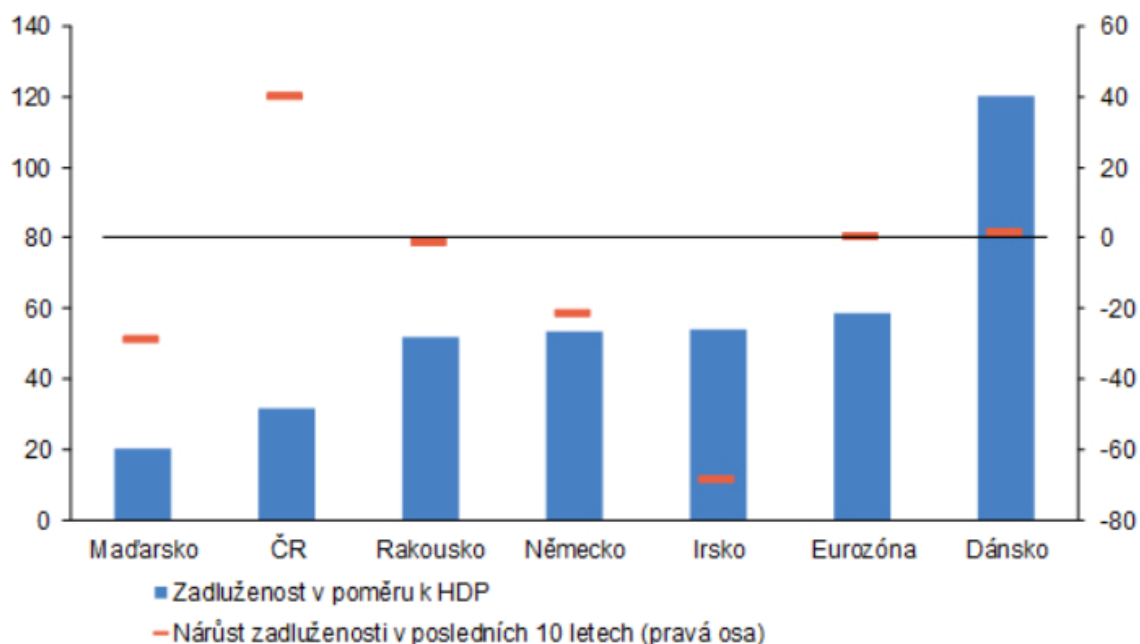
Vlastní zpracování, zdroj dat: ČNB, Databáze časových řad ARAD

Graf 1 Celkové zadlužení českých domácností (v mil. Kč)

Jak je z grafu patrné, spotřební úvěry poskytnuté pro osobní účely na spotřebu zboží a služeb, ani ostatní úvěry určené pro podnikatelské účely, nezaznamenaly v průběhu deseti let takový nárůst jako hypoteční úvěry. Úvěry na bydlení poskytnuté za účelem pořízení či investování do bydlení, včetně stavby a úpravy bytových nemovitostí, znamenají významný akcelerační prvek působící na růst zadluženosti českých domácností.

Problematika fenoménu zadlužení je řešena napříč všemi kulturami a společnostmi. Jedná se o globální ekonomický problém, který se asi nejvíce projevil v době před světovou krizí, kdy se dlouhodobě uvolňovaly úvěrové standardy. Zadluženost českých domácností se za posledních 10 let výrazně zvýšila, a z níže uvedeného *Grafu 2* lze vysledovat, že tuzemská zadluženost předčila většinu okolních států. Jak uvádí Malovaná: „*Snaha České národní banky dynamiku hypotečního trhu utlumit a upozornovat na rizika s ním spojená se bohužel většinou potkává s nepochopením.*“ (Proč ČNB není jedno, kdo si bere hypotéku, online, cit. 24. 11. 2017)

Zadluženost domácností v mezinárodním srovnání

Zdroj: Proč ČNB není jedno, kdo si bere hypotéku, online, cit. 24. 11. 2017

Graf 2: Zadluženost domácností v poměru k HDP v mezinárodním srovnání.

Z uvedených grafů vyplývá, že se v poslední dekádě míra zadlužení ubírá vzestupným trendem, a tento růst lze především přičíst úvěrům na bydlení. Zároveň lze sledovat, že je zadluženost českých domácností je v měřítku evropských států ojedinělá. Následovně je popsána finanční gramotnost, jako jedna z možných příčin zadlužení.

5.3.1 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost může být vykládána jako soubor určitých kompetencí, které jsou základem pro ekonomické fungování člověka. Jedná se o schopnost disponovat, nakládat, vést či alokovat určité finanční prostředky, zejména pak ty, které jsou spojeny s fungováním domácností. Důležitým aspektem nakládání s penězi je také znalost finančního okolí, přehled o cenách, půjčkách, schopnosti mezi nimi posuzovat, rozhodovat a vybírat. Důležitým bodem je zde „domácností“, protože širší mikroekonomické, makroekonomické či jiné ekonomické znalosti nejsou pro schopnost finanční gramotnosti tolik významné.

Ministerstvo financí ČR provedlo na podzim 2015 měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace České republiky. Z měření úrovně finanční gramotnosti vyplývají následující skutečnosti:

- *dvě třetiny dospělých se nechovají ekonomicky zodpovědně*
- *57 % domácností nesestavuje rodinný rozpočet*
- *37 % respondentů si nedokáže představit, jak by řešili ztrátu hlavního příjmu jejich domácnosti*
- *aktivně nespoří 19 % dospělých*
- *v případě výpadku příjmů 15 % domácností nepokryje své životní náklady ani po dobu jednoho měsíce*
- *42 % lidí nedokáže správně vypočítat úrok*

(Měření finanční gramotnosti 2015, online, cit. 7. 10. 2017)

V případě kladné znalosti finanční gramotnosti daný jedinec spotřebovává peníze podle svého nejlepšího možného vědomí. Při aktivní znalosti nejsou peníze utráceny nahodile, ale tak, aby byl jejich potenciál plně využit. Podle Jílka (2009, s. 465) by měsíční splátka dluhu, půjčky nebo jiného závazku neměla přesahovat 25% měsíčních příjmů. Pokud by byl tento limit překročen, je ekonomičtější a především bezpečnější raději šetřit. Osoby, které se v těchto situacích doslova ztrácejí, bývají většinou méně vzdělaní a podléhají tak většímu nátlaku ze strany všemožných půjček. Tací jedinci, nejen že nedovedou pozitivně uvažovat o svých rodinných rozpočtech, jednají v psychickém nátlaku, a stávají se tak oběťmi lichvářských půjček.

V souvislosti s touto kapitolou je možné zmínit stručný návod, jak předejít nástrahám spotřebitelských úvěrů. Podle Škváry (2011, s. 113) představuje *pojem START pět kroků, které napomáhají zvládnutí osobních financí a rodinného rozpočtu:*

- *Sepsat své čisté příjmy*
- *Trochu času věnovat shrnutí svých měsíčních výdajů*
- *Analyzovat, zda příjmy pokrývají stávající výdaje*
- *Rozumově zvážit a přizpůsobit výdaje*

- *Třebaže vše funguje, čas od času rozpočet přehodnotit“*

Autor se domnívá, že například výuka finanční gramotnosti na školách a informovanost domácností může napomoci k omezení lichvy. S ohledem na gramotnost jedinců, lze na tomto místě poukázat na ustanovení lichvy podle § 1797 NOZ. Podnikatelé totiž mají situaci nerovnoměrného plnění předvídat. A jak se někteří odborníci domnívají: *„Podnikatelé mají smůlu, nový občanský zákoník sice výrazně uleví dlužníkům, ale ne těm, kteří podnikají. Vychází totiž z přesvědčení, že podnikatel je profesionálem, který má větší míru znalostí a rovnost při vyjednávání“* (Jůzlová, 2013, online, cit. 2016-20-4).

6 Spotřebitelský zákon v boji proti lichvářům

Jak bylo popsáno v předešlé kapitole, zadluženost českých domácností se zvyšuje. Na závěr diplomové práce bude pojednáno o konkrétním typu úvěru, který je častou půjčkou a k zadluženosti domácností tedy přispívá. V prosinci 2016 vstoupil v účinnost zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru (dále jen ZSÚ), přičemž si tehdejší čtenář mohl přečíst, že nový zákon je „*bič na lichváře a zamete s těmi, kteří využívají současného právního pološera, kdy může úvěr poskytovat prakticky každý*“ (Nová pravidla pro spotřebitelský úvěr – bič na lichváře, dTest, online, cit. 21. 11. 2017). Cílem této kapitoly je posoudit, jestli se českým zákonodárcům, potažmo unijní legislativě (zákon totiž transponoval směrnici 2014/17/EU o spotřebitelském úvěru) podařilo lichvu eliminovat, proto budou popsána vybraná ustanovení ZSÚ. Na závěr autor sepsal praktická doporučení spotřebitelům.

6.1 Spotřebitelské úvěry

ZSÚ upravuje spotřebitelský úvěr v § 2 jako *odloženou platbu, peněžitou zápůjčku, úvěr nebo obdobnou finanční službu poskytovanou nebo zprostředkovanou spotřebiteli*.

Obecně lze spotřebitelský úvěr charakterizovat jako určitý právní akt mezi finanční společností (podnikatelem) a jednotlivcem, a to ve formě peněžní operace, nejčastěji půjčky. Podnikatel na základě tohoto právního aktu poskytuje dlužníkovi určitou sumu peněz, dlužník tyto peníze přejímá a zavazuje se je i s úrokem po určité době splatit. Lichváři většinou počítají s tím, že půjčka nebude řádně splácena a vnutí dlužníkovi podmínky, které lichváře protizákonně obohatí.

Ačkoli by měl věřitel před uzavřením každé smlouvy, která je předmětem spotřebitelského úvěru řádně posoudit, zda je spotřebitel schopný úvěr splácet, lichváři tuto skutečnost a priori neberou v potaz. S ohledem na nevýhodné smluvní podmínky, které lichovní smlouvy začleňují, lze zmínit ustanovení § 111 ZSÚ, tzv. „*lhůta na rozmyšlenou*“. Spotřebiteli je tak poskytnuta lhůta 14 dnů, v níž má možnost daný návrh poskytovatele vyhodnotit a rozhodnout se, zda smlouvu uzavře či nikoli. Autor se domnívá, že tato lhůta reflektuje právě subjektivní znak vztahu. Lze si představit uzavření smlouvy v situaci, kdy je strana zatížená mimořádnými

okolnostmi, jedná v tísní, nebo nemá dostatečnou znalost cen a nákupních možností. Mimořádně tíživá situace může být jen krátkodobá a naléhavá potřeba pomíjí. Odstoupení od smlouvy bez uvedení důvodu ve lhůtě dvou týdnů ode dne uzavření smlouvy může často odvrátit případný nepoměr vzájemných plnění. Na tomto místě je vhodné zmínit, že ochranu spotřebitele upravuje i NOZ. Příslušná ustanovení v § 1810- 1867 obsahují například obecná ustanovení, obsah smlouvy, kdy může spotřebitel odstoupit od smlouvy, uzavírání smluv mimo obchodní prostory, odstoupení od smlouvy a další.

6.2 Nebankovní poskytovatelé

Nebankovní poskytovatelé jsou v ZSÚ novou kategorií osob oprávněných poskytovat spotřebitelský úvěr. Podle § 9 ZSÚ je tímto poskytovatelem *právníká osoba, která poskytuje úvěr pouze na základě oprávnění uděleného Českou národní bankou*. Jedná se o zásadní změnu regulace těchto subjektů, kteří musí splnit několik dalších podmínek stanovených v § 10 ZSÚ. Vedle formy a sídla společnosti, nebo například počátečního kapitálu (20 mil Kč.), je nyní důležitá i důvěryhodnost a odborná způsobilost poskytovatelů. Nebankovní společnost musí být jednoduše identifikovatelná a každoročně informuje ČNB o svém financování, účetnictví i poskytnutých úvěrech, přičemž je původ finančních zdrojů průhledný a nezávadný.

Žádost o licenci pro nebankovní poskytovatele celkem podalo 112 subjektů a prozatím banka vydala úplně první licence společně ČSOB Leasing, Home Credit, ŠkoFIN a EC Financial Services (ČNB vydala první licence pro poskytování spotřebitelských úvěrů podle nového zákona, online, cit. 15. 12. 2017). Všichni žadatelé o licenci nyní vykonávají svoji činnost v tzv. přechodném období a rozhodnutí o udělení licence obdrží do června 2018. Vedle licencí k oprávnění poskytnout úvěr, ČNB evidovala k prosinci 2017 přibližně 20 tisíc žádostí o licence na samostatné zprostředkovatele, vázané zástupce, zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru a zahraniční zprostředkovatele (Trh spotřebitelských úvěrů 2017, Tisková zpráva, online, cit. 17. 1. 2018) ČNB jako regulátor finančního trhu na svých stránkách zveřejňuje seznamy registrovaných subjektů finančního trhu. *Laická veřejnost si tak může ověřit, zda jsou subjekty oprávněny k nabízení*

a poskytování finančních služeb (Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu, CNB.cz, online, cit. 15. 3. 2018).

Celkový objem trhu nebankovních spotřebitelských úvěrů byl v roce 2017 vyčíslen na 65 miliard Kč (Tamtéž, online, cit. 17. 1. 2018) Stejná studie odhaduje, že celková výše spotřebitelských úvěrů dosahuje v ilegální zóně přibližně 10 miliard Kč. K datu 1. 5. 2018 ČNB eviduje celkem 39 nebankovních poskytovatelů úvěru.

I kdyby ČNB neschválila licenci všem žadatelům, je evidentní, že úvěrový trh bude očištěn právě od lichvářů, neboť jak data ukazují, před účinností ZSÚ působilo na trhu asi 55 tisíc subjektů (ČNB vydala první licence na poskytování nebankovních úvěrů. Kdo je dostal, online, cit. 6. 2. 2018). Nezanedbatelné množství poskytovatelů tedy ukončilo svoji činnost a díky nové regulaci budou legální poskytovatelé spotřebitelských úvěrů nabízet čitelnější produkty a služby. Na druhou stranu se musí počítat i s tím, že se určitá část zaniklých subjektů přesune do nelegální oblasti. Autor zastává názor, že člověk, který je v těžké životní situaci, bude smlouvu lichevního charakteru poptávat, ale takto nastavený zákon o spotřebitelských úvěrech protiprávní čin lichvy jistě do nějaké míry omezí.

6.3 Roční procentní sazba nákladů

Roční procentní sazba nákladů (dále jen RPSN) představuje celkové náklady úvěru vyjádřené jako roční procento celkové výše úvěru, tedy to, co musí osoba žádající o úvěr zaplatit v souhrnu jednoho roku. RPSN patří k důležitým ukazatelům při orientaci spotřebitele, neboť vykazuje celkovou cenu úvěru pro spotřebitele, a díky tomu lze jednoduše a objektivně vyhodnotit, jestli je půjčka výhodná.

V příloze SZÚ lze dohledat vzorec pro výpočet RPSN. Národní předpis převzal definici a popis výpočtu ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. dubna 2014, o smlouvách o spotřebitelském úvěru (dále jen směrnice o spotřebitelském úvěru), kde:

$$\sum_{k=1}^m C_k (1+X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m'} D_l (1+X)^{-s_l}$$

- X je RPSN,

- m je číslo posledního čerpání,
- k je číslo čerpání, proto $1 \leq k \leq m$,
- C_k je částka čerpání k ,
- t_k je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každého následného čerpání, proto $t_1 = 0$,
- m' je číslo poslední splátky nebo platby poplatků,
- l je číslo splátky nebo platby poplatků,
- D_l je výše splátky nebo platby poplatků,
- s_l je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků

Obsahem vzorce jsou vlastně různé druhy platebního styku, jakými jsou: splátky, správa dluhu, ale i veškeré poplatky při uzavírání smlouvy, poplatek za vyřízení úvěru, za vedení účtu, dále poplatky za převod, výpisy, pojištění aj. Dle Škváry (2011, s. 35) je třeba být obezřetný vůči ukazatelům, jakými mohou být v případě prodloužení doby splatnosti výše penále. Sankce, jako například vynechání či opoždění splátky a další jím podobné, se do RPSN nezapočítávají.

Mezi hlavní výhody existence RPSN patří zejména jednoduchá možnost posouzení výhodnosti úvěru, a především ochrana samotného spotřebitele před lichvářskou smlouvou. Na tomto místě je možné podotknout, že samotné finanční instituce nedostatečně informují své dlužníky a lichváři se snaží tento údaj skrýt, nebo se do poslední chvíle o RPSN nezmiňují. K tomuto lze však dodat, že absence RPSN ve smlouvách představuje nesplnění tzv. informační povinnosti, která vyplývá ze ZSÚ a zakládá jak neplatnost smlouvy, tak sankci pro poskytovatele úvěrů.

6.4 Praktická doporučení pro spotřebitele

Spotřebitel by měl být náležitě informován, a měl by znát možnosti, které zákon ukládá. Dále proto budou, s ohledem na praktické rady spotřebitelům, rozepsána dvě doporučení, která autor považuje za zásadní. Obecně lze totiž spotřebitelům poradit, aby si zjišťovali veškeré informace ohledně zamýšleného úvěru, a aby v případě lichvé smlouvy, od plnění co nejdříve odstoupili. Vzhledem k tomu, že

jsou tato doporučení stanovena i na úrovni Evropské unie, bude autor příslušné paragrafy porovnávat s unijní úpravou.

Náležitě informovaný spotřebitel

Zákon v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a rady 2014/17/EU ze dne 4. 2. 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení (dále jen směrnice o spotřebitelském úvěru) po poskytovateli požaduje, aby zpřístupnil elementární informace týkající se nabídky spotřebitelského úvěru. Zpřístupněním informací je myšlena dostatečná informovanost prostřednictvím internetových stránek poskytovatele, nebo formou reklamních letáků. § 91 ZSÚ přesně vymezí, jaké informace musí inzerát, který obsahuje číselný údaj o jeho nákladech, obsahovat, aby nevedl spotřebitele v omyl. Například roční procentní sazba nákladů, o které bylo pojednáno výše, „*musí být uvedena alespoň stejně zřetelně jako jakákoli informace o zápujční úrokové sazbě*“ (§ 91 odst. 1 písm. c) ZSÚ). Podle zákona je spotřebitel informován nejen o produktu, ale i o samotném zprostředkovateli. Vedle kontaktních údajů nebo výše odměny, musí totiž druhá strana hned při prvním navázání kontaktu uvést, zdali je zprostředkovatelem nebo vázaným zástupcem – a v případě vázaného zástupce sdělit i koho zastupuje.

Zákon rozlišuje dva typy informací. *Předsmluvní informace* by měly být poskytnuty s dostatečným předstihem před uzavřením úvěrové smlouvy (§ 100 odst. 1 písm. b) SZÚ), zatímco informace poskytované během trvání závazku podle § 101 ZSÚ stanoví průběžnou informační povinnost. Zákon stanoví i formu těchto poskytovaných informací. Spotřebitel by měl být o úvěru seznámen prostřednictvím formuláře, který je uveden v příloze zákona. Autor tento standardizovaný formulář hodnotí jako pozitivní nástroj, který umožní spotřebiteli snadnou orientaci v produktech úvěrových smluv. Podle § 94 odst. 1 by měl zprostředkovatel náležitě vysvětlit především jednotlivé předsmluvní informace, a to v takovém rozsahu, aby byl spotřebitel schopen posoudit, zda navrhovaná smlouva odpovídá jeho finančním možnostem. Spotřebitel se nemusí obávat zpoplatněných konzultací, neboť ZSÚ stanoví, že informace požadované podle spotřebitelského zákona sděluje poskytovatel, případně zprostředkovatel, bezplatně.

Směrnice o spotřebitelském úvěru dává národním úpravám na zváženu, zdali budou regulovat informační povinnost zprostředkovatele. *Státy totiž mohou stanovit, že věřitel musí spotřebitele varovat, pokud z určité smlouvy o úvěru může pro spotřebitele vzhledem k jeho finanční situaci vyplývat specifické riziko* (článek 22 odst. 5 Směrnice o spotřebitelském úvěru). Je otázkou proč český zákon dané varování před riziky neimplementoval. Kdybychom totiž na spotřebitelský úvěr nahlíželi jako na zboží nebo službu, musí prodejce v rámci informační povinnosti spotřebitele řádně informovat nejen o vlastnostech výrobků, ale právě i o rizicích s nimi spojených. Analogicky lze i na zmíněný formulář ohledně úvěru nahlížet jako na etiketu nějakého produktu. Autor se proto domnívá, že stejně jako kupující, který je informován o obsahu, původu a rizicích zboží, by měl spotřebitel úvěru znát i případná rizika zadlužení. Ostatně, věřitel, který musí primárně posoudit úvěruschopnost druhé strany, musí být schopen vyhodnotit i související rizika – tak proč na ně výslovně neupozornit?

Odstoupení od smlouvy

V důvodové zprávě v bodu 23 směrnice o spotřebitelském úvěru členskými státy doporučují, aby stanovily dostatečnou lhůtu na rozmyšlenou před uzavřením smlouvy, nebo lhůtu pro odstoupení od smlouvy po jejím uzavření (nebo jako kombinaci obojího). Podle směrnice mohou členské státy stanovit, že spotřebitelé nabídku *nesmějí přijmout před uplynutím nejvíce prvních deset dní lhůty na rozmyšlenou* (článek 14 směrnice o spotřebitelském úvěru). Obě doporučení směrnice poskytují ochranu spotřebiteli, který by si měl podmínky úvěru v klidu promyslet, a nemělo by tak dojít k náhlému a nerozvážnému uzavření smlouvy.

Národní předpis řeší v souladu s unijní úpravou danou problematiku ochrany spotřebitele, a stanoví jak *dobu na rozmyšlenou*, tak možnost odstoupení od smlouvy (§ 111 a 118 ZSÚ). Dalo by se říct, že je náš zákon v komparaci s unijní úpravou více benevolentní a zákaz přijetí nabídky nestanoví. V rámci 14 denní lhůty - v době na rozmyšlenou – zakazuje pouze poskytovateli návrh změnit a odvolat, *ledaže by vyšly okolnosti týkající se úvěruschopnosti spotřebitele, na jejichž základě je poskytovatel povinen úvěr neposkytnout*. V důvodové zprávě k § 111 je vysvětleno, že: „*S ohledem na potřeby trhu úvěrů na bydlení bylo přikročeno nikoli*

k lhůtě pro odstoupení od smlouvy, ale k aplikaci doby na rozmyšlenou, neboť by docházelo ke komplikacím, a to například zpětným převodům v katastru nemovitostí, rušení zápisu zástavního práva apod.“ (Důvodová zpráva k zákonu č.257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, aspi.cz, online, cit. 3. 2. 2018).

Autor pozitivně hodnotí možnost odstoupení od smlouvy jako významný institut ochrany spotřebitele. Může se tedy stát, že spotřebitel nevýhodnou smlouvu uzavře, ale poté, co vyhodnotí, že nebude schopen dluh splatit (třebaže to měl odhalit věřitel), nebo že kontrakt obsahuje jemu nevyhovující podmínky, může od smlouvy odstoupit, a to bez uvedení důvodů ve lhůtě 14 dnů ode dne uzavření této smlouvy. Výpověď nesmí být zpoplatněna a věřitel nemá právo požadovat jakékoli další plnění (§ 118 ZSÚ).

Nakonec by mělo být řečeno, že v případě lichevních smluv, které jsou neplatné a zakládají civilní nebo trestní odpovědnost, je dlužník oprávněn věřitele žalovat. Za tímto účelem jen vylíčí rozhodující skutečnosti pro řešení sporu, k tomuto návrhu připojí listinné důkazy a formuluje svůj nárok – žalobní petit, kterým je soud vázán.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo popsání právního tématu lichvy, a rozšířit tak povědomí o tomto společenském problému zadlužování. Lichva byla popsána nejen z hlediska občanského a trestního zákoníku, ale i určitého chování jednotlivých stran v podmínkách úvěrů, a to v návaznosti na již zmíněný protiprávní čin lichvy. V práci nebyl opomenut mravní pohled na celkovou problematiku. Autor považuje toto za splněné a za nutné dále podrobněji rozvést následující.

V diplomové práci bylo pojednáváno nejen o současném pojetí lichvy, ale také o tom, jak byla lichva vykládána v historickém kontextu. Ze získaných výsledků autor dospěl k závěru, že snaha o úpravu lichvy byla patrná již ve starověku. Z historického hlediska, až na malé výjimky, se k této problematice přistupovalo na základě pevných, zákonem stanovených úrokových měr, někdy byly úroky dokonce úplně zakázány (kratší časový rámeček ve středověku). Za lichvu pak byl označen ten protiprávní čin, který přesahoval tyto zákonem stanovené míry. Postupem času, zhruba od vydání ABGB, byla právní úprava založena na určitém výkladu toho, co je považováno za rozpor se zákonem. Právě v této době byl do zákona včleněn institut hrubého nepoměru vzájemných plnění, ale také určitý mravní kodex, který spatřoval lichvu ve využití stanoveného nemravního jednání.

Na zmíněný historický kontext bylo navázáno v kapitole čtvrté, kde bylo pojednáváno zejména k právnímu řádu na našem území, tedy zhruba od roku 1811 až po nedávnou současnost. V tomto období považuje autor za důležité zmínit časté právní úpravy lichvy, které si vyžadovala samotná vláda, válečné konflikty, či státní převraty. Tato doba je bohatá na různá právní ustanovení, neboť zde byl spatřován střet tzv. buržoazního práva s právem socialistickým. Autor je názoru, že v těchto historiích zabývajících se kapitolách bylo docíleno základního historického popsání lichvy, neboť bylo uvedeno, jak se na jednotlivých územích v této problematice právně postupovalo.

Třetí kapitola, uvedená jako úprava lichvy ve dvou kontinentech, má pro tuto práci spíše doplňující informativní charakter, zejména pak v souvislosti k právní úpravě v České republice. Je tomu tak proto, aby si čtenář mohl sám, dle své úvahy

a získaných znalostí z této práce, posoudit, jak je postupováno například v právních řádech Latinské Ameriky či vybraných zemích EU. V této kapitole jsou samozřejmě uvedena některá ustanovení v občanských, trestních či jiných zákonících, která podrobněji vykládají právní úpravu dané země.

Jednou z nejdůležitějších kapitol této práce je popsání současné právní úpravy v České republice, která postupuje podle Nového občanského zákoníku a trestního zákoníku. Nejprve je nutné říci, že autor této práce pozitivně hodnotí opětovné zavedení lichvy, potažmo neúměrného zkrácení. Ten je nyní více srozumitelný a lze ho považovat za kvalitní právní úpravu, která je navíc blíže vyspělejším právním řádům. Explicitní ustanovení v § 1796 je pro veřejnost srozumitelnější, neboť díky skutkové podstatě lichvy je možné stanovit, kdy je smlouva neplatná. Podrobné vysvětlení souvisejících pojmů však nadále zůstává v kompetenci soudů. V diplomové práci byla lichva podrobně rozepsána jak v režimu občanského, tak trestního zákoníku, a navíc doplněna o přínosné rozhodnutí soudů, tedy platnou judikaturou.

Na základě získaných výsledků se autor pokusil závěrem práce akcentovat náležitou informovanost spotřebitelů, kteří chtějí využít nějaké půjčky. Tuto kapitolu považuje autor za obzvláště přínosnou, neboť se z dostupných zdrojů a vlastních znalostí pokusil sestavit určitý návod jak se vyhnout lichvářským praktikám. Jednotlivé úvahy nejsou v práci podrobněji rozváděny, neboť jejím cílem nebylo poškozovat nebankovní instituce, proto v práci byly zmiňovány jen okrajově. Tato teoretická kapitola byla sepsána v návaznosti na současnou právní úpravu a popisuje vybraná témata spotřebitelského zákona, který se snaží – stejně jako občanský a trestní zákoník – lichvu eliminovat, a naopak chránit slabší strany smluvních vztahů.

Seznam literatury

Monografie

BAKEŠ, Milan et al. *Velký domácí právník*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, 1999. 744 s. ISBN 80-86196-04-6.

ČIHÁK, Josef. *Lichva na soudu dějin a mravního zákona*. Praha: Čs. akc. tiskárna, 1917. 62 s. Světové obzory; čís. 12-13.

DOHNAL, Jakub. *Spotřebitelský úvěr: praktická příručka s příklady a judikaturou*. Praha: Leges, 2011. 128 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-76-9.

DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: WoltersKluwer Česká Republika, 2011. 687 s. ISBN 978-80-7357-753-7.

ELIÁŠ, Karel, ed. a SVATOŠ, Marek, ed. *Nový občanský zákoník 2014*. Ostrava: Sagit, 2012. 320 s. ÚZ: úplné znění, č. 900. ISBN 978-80-7208-920-8.

GRAEBER, David. *Dluh: prvních 5000 let*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012. 416s. ISBN 978-80-265-0044-5. á

GRUŇ, Lubomír. *Peníze a právo*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 353 s. Učebnice. ISBN 978-80-244-2337-1.

HENNER, Kamil. *Kapitola z dějin úroky a lichvy*. V Praze: K. Henner, 1893. 23 s.

JÍLEK, Josef. *Finanční trhy a investování*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 648 s. Finanční trhy a instituce. Finance. ISBN 978-80-247-1653-4.

KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. 1. vyd. Praha: WoltersKluwer, 2014. xvii, 257 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7478-435-4.

LE GOFF, Jacques. *Peníze a život: ekonomika a zbožnost ve středověku*. Překlad Kateřina Bavorová. vyd. 1. Praha: Argo, 2005. 85s. Historické myšlení; sv. 25. ISBN 80-7203-657-2.

LE GOFF, Jacques. *Peníze ve středověku: historicko-antropologická studie*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. 180 s. Kolumbus; sv. 198. ISBN 978-80-204-2406-8.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.

PALANDT, Otto a BASSENGE, Peter. *BürgerlichesGesetzbuch: mitEinführungsgesetz (Auszug), Gesetz zurRegelung des Rechts der AllgemeinenGeschäftsbedingungen, Verbraucherkreditgesetz, Gesetz über den Widerruf von HaustürgeschäftenundähnlichenGeschäften, Gesetz überdieVeräusserung von TeilnutzungsrechtenanWohngebäuden (Teilzeit-Wohnrechtgesetz - TzWrG), Gesetz zurRegelung der Miethöhe (Art. 3 des 2. WKSchG), Produkthaftungsgesetz, Erbbaurechtsverordnung, Wohnungseigentumsgesetz, Hausratsverordnung*. 60., neubearbeiteteAufl. München: C.H. Beck, 2001. xxxi, 2764 s. Beck'sche Kurz-Kommentare; Bd. 7. ISBN 3-406-46848-9.

PROCHÁZKA, Petr. *Mezinárodní bankovníctví*. 1. vyd. Praha: Bankovní institut, 1996. 347 s. Bankovníctví. ISBN 80-902243-0-X.

SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu: obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. xix, 301 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 80-7179-914-9.

SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vyd. Ostrava: KeyPublishing, 2012. 1019 s. Právo. ISBN 978-80-7418-146-7.

ŠIMEČEK, Bedřich, ed. *Soubor zákonů a nařízení o soudech lichevních*. Uherské Hradiště: Slovácká knihtiskárna, 1919. 80s.

ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. 1. vyd. Praha: M. Škvára, 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2.

URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti: uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského*

práva. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1975. 170 s. Spisy právnické fak. Univ. J.E. Purkyně v Brně; Sv. 14.

VŘEŠŤÁL, Antonín. Lichva a úrok ve světle mravouky katolické. V Praze: Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny V. Kotrba, 1899. 135 s. Vzdělávací knihovna katolická; sv. 13.

Elektronické zdroje

Proč ČNB není jedno, kdo si bere hypotéku. [online], [cit. 2-3-2018]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/blog_cnb/prispevky/malovana_20171004.html

Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu [online], [cit. 15-3-2018]. Dostupné z: https://apl.cnb.cz/apljerrsrad/JERRS.WEB07.INTRO_PAGE?p_lang=cz

Měření finanční gramotnosti 2015: Kompletní výsledky. [online], [cit. 1-3-2018]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2784>

ČNB vydala první licence na poskytování nebankovních úvěrů. Kdo je dostal? [online], [cit. 2.-3-2018]. Dostupné z: <https://dotyk.denik.cz/reklama/cnb-vydala-prvni-licence-na-poskytovani-nebankovnich-uveru-kdo-je-dostal-20180122.html>

Nová pravidla pro spotřebitelský úvěr – bič na lichváře. [online], [cit. 21-11-2017]. Dostupné z: <https://www.dtest.cz/clanek-5464/nova-pravidla-pro-spotrebitelsky-uver-bic-na-lichvare>

Finanční matematika nejen pro studenty. Úročení. Finmat. [online], [cit. 4-5-2016]. Dostupné z: <http://www.finmat.cz/uroceni/>

HRUŠOVÁ, Monika. *České domácnosti dluží přes 1,1 bilionu korun. Lidé chtějí totiž mít vše rychle.* Hypoindex. [online], Publikováno 29. 11. 2011 [cit. 28-4-2016]. Dostupné z: <http://www.hypoindex.cz/ceske-domacnosti-dluzi-pres-1-1-bil-korun-lide-totiz-chteji-mit-vse-rychle/>

JŮZLOVÁ, Petra. *Zákon pomůže obětem lichvy.* Lidové noviny. Nový občanský zákoník. [online], Publikováno 12. 7. 2013 [cit. 20-4-2016]. Dostupné

z:<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/infocentrum/media/448-zakon-pomuze-obetem-lichvy>

Mezinárodní právní systémy: Angloamerické právo vs. Kontinentální právo. Eurocompanies. [online], [cit. 13-1-2016]. Dostupné z: <http://www.eurocompanies.cz/blog/mezinarodni-pravni-systemy-an>

ROD, Karel. *Vánoce na dluh – radost pod stromkem a novoroční exekuce.* Malostranská drbna. [online], Publikováno 12. 12. 2014 [cit. 28-4-2016]. Dostupné z: <http://www.malostranskadrbna.cz/zivot-a-styl/spolecnost/vanoce-na-dluh-radost-pod-stromkem-a-novorocni-exekuce.html>

TheLectricLawLibrary.CustomizedLegalForms. [online], [cit. 15-1-2016]. Dostupné z:<http://www.lectlaw.com/files/ban02.htm>

Zákony pro lidi. Předpis č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. [online], [cit. 20-4-2016]. Dostupné z:<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., obecný zákoník občanský.

Zákon proti lichvě č. 47/1881 Sb.ř.z., obecný zákoník občanský.

Císařské nařízení č. 275/1914 Sb. ř.z., o lichvě

Císařské nařízení č. 276/1914 Sb. ř.z., jimž se vydává částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.

Císařské nařízení č. 208/1915 Sb. ř.z., druhá částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.

Císařské nařízení č. 69/1916 Sb. ř.z., jimž se vydává třetí částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.

Císařské nařízení č. 131/1917 Sb. ř.z., o zásobování obyvatelstva předměty nezbytné potřeby.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého.

Zákon č. 568/1919 Sb. z. a n., o trestání válečné lichvy.

Zákon č. 131/1936 ř.z., o obraně státu.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Německý občanský zákoník, BGB, [online], [cit. 10-3-2017]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1174/2015. [online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/645048838027030BC1257F38002B50B1?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 73/2015. [online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DA1DD37328388577C1257E0300438B1A?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 4 Tdo 152/2015. [online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/D4AD706CA3E632A7C1257E0A004B78DF?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1013/2015. [online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/06A24F1212FC0F7CC1257F14003640C6?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.1.2017, sp. zn. US 3308/16 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.20-3-2018].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.5.2016, sp. zn. Tdo 537/2016 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.14-3-2018].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.4.2015. sp. zn. 30 Cdo 4582/2014 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.10-11-2017].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.3.2013. sp. zn. 30 Cdo 4582/2014 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.13-12-2017].

sp. zn. 30 Cdo 670/2013

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 29.2.2016, sp. zn. 75 Co 448/2015.

In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit.1-3-2018].

Seznam grafů

Graf 1: Celkové zadlužení českých domácností (v mil. Kč).....	53
Graf 2: Zadluženost domácností v poměru k HDP v mezinárodním srovnán.....	54

ANOTAČNÍ ZÁZNAM

AUTOR	Bc. Lukáš Jansta		
STUDIJNÍ OBOR	N6208 Ekonomika a management – globální podnikání a právo		
NÁZEV PRÁCE	Lichva		
VEDOUCÍ PRÁCE	JUDr. Petr Frischmann, Ph.D.		
KATEDRA	KP - Katedra práva	ROK ODEVZDÁNÍ	2018-05-17
POČET STRAN	74		
POČET OBRÁZKŮ	0		
POČET TABULEK	2		
POČET PŘÍLOH	0		
STRUČNÝ POPIS	<p>Tato diplomová práce se zabývá společenským problémem lichvy. Hlavním cílem bylo popsat tento problém zejména z hlediska trestního a občanského zákoníku, a to v různých historických obdobích až po současnost. V práci byl také vyložen právní řád uvedených států, především pak jejich přístup k samotnému protiprávnímu činu lichvy. Současná problematika v České republice je popsána za pomoci platné judikatury, ve které je přihlíženo k hrubému nepoměru, ale také ke zneužití tísně, lehkomyšlnosti, rozumové slabosti, nezkušenosti či rozrušení. Podstatnou kapitolou jsou praktická doporučení pro spotřebitele – jako konečných příjemců těchto vztahů. Na základě demonstrativního výčtu nemorálního jednání ze stran různých institucí je závěrem doporučení, čemu se při podepisování smluv vyvarovat.</p>		
KLÍČOVÁ SLOVA	Hrubý nepoměr, půjčka, spotřebitel, lichva, RPSN, úrok, tíseň, lehkomyšlnost, úvěr, věřitel, dlužník.		
PRÁCE OBSAHUJE UTAJENÉ ČÁSTI: Ne			

ANNOTATION

AUTHOR	Bc. Lukáš Jansta		
FIELD	N6208 Economy and management – global business and law		
THESIS TITLE	Usury		
SUPERVISOR	JUDr. Petr Frischmann, Ph.D.		
DEPARTMENT	KP - Department of Law	YEAR	2018-05-17
NUMBER OF PAGES	74		
NUMBER OF PICTURES	0		
NUMBER OF TABLES	2		
NUMBER OF APPENDICES	0		
SUMMARY	<p>This diploma thesis deals with the social issue of the usury. The main objective was to examine this subject matter from both the criminal and the civil code point of view, relating to (through) a various historic period to the present day. The work as well interprets legislation of some states, especially the state's approach to the illegal act of the usury itself. The current situation in the Czech Republic is analyzed using the existing jurisprudence in which the significant disproportionality, and also the exploitation of stringency, improvidence, brain disability, inexperience or affection are considered. The substantive chapter consists of a practical recommendation for a consumer as the end consumer of a particular relationship. On the basis on a demonstrative list of the different institutions' immoral behaviors, there is finally a recommendation to prevent wrongful contracting.</p>		
KEY WORDS	Gross disproportion, loan, consumer, usury, RPSN, interest, distress, frivolity, credit, creditor, deptor.		
THESIS INCLUDES UNDISCLOSED PARTS: No			

